

บทที่ ๒

หลักจริยธรรมที่ใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนชาวพุทธ

ในการดำเนินธุรกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น คำว่าจริยธรรมทางธุรกิจไม่ค่อยที่จะคุ้นหูสักเท่าไร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่ธุรกิจมุ่งหวังที่จะสร้างกำไรให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ยิ่งถ้ากล่าวถึงมนุษย์ในสมัยก่อน ยิ่งไม่ได้ยินถึงเรื่องจริยธรรมธุรกิจ สาเหตุอาจเนื่องมาจากการที่มนุษย์ในสมัยก่อน ไม่มีการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้า สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ยุ่งยากหรือสลับซับซ้อน ทุกอย่างมีความเป็นไปตามธรรมชาติของผู้คนที่มีจำนวนไม่มาก แต่เมื่อสังคมเจริญขึ้นความต้องการของมนุษย์มีเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวาง เมื่อมีความต้องการจึงเริ่มมีการผลิตสินค้าขึ้น จากกระบวนการผลิตสู่ระบบการค้าขาย จากบุคคลสู่สังคม จากสังคมสู่ประเทศ ในที่สุดจึงได้มีการพัฒนาไปสู่ระบบธุรกิจ และมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง มีหลักวิชาการและแนวคิดที่มุ่งสู่ความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น จนมาถึงแนวคิดพื้นฐานทางด้านจริยธรรมธุรกิจ

๒.๑ หลักจริยธรรมทั่วไป

๒.๑.๑. ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม (Ethics) คำว่า "จริยธรรม" แยกออกเป็น จริย + ธรรม ซึ่งคำว่า จริย หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายประการ เช่น คุณความดี, หลักคำสอนของศาสนา, หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น "จริยธรรม" จึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า "หลักแห่งความประพฤติ" หรือ "แนวทางของการประพฤติ" หรือ จริยธรรมคือประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ^๑ เป็นสิ่งที่ควรประพฤติ มีที่มาจากบทบัญญัติหรือคำสั่งสอนของศาสนา หรือใครก็ได้ที่เป็นผู้มีจริยธรรม และได้รับความเคารพนับถือมาแล้ว มีผู้ที่ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้เป็นจำนวนมาก จึงขอนำเสนอพอเป็นสังเขปดังนี้ คือ

พระราชชัยกวี (พุทธทาส อินทปัญโญ) ได้กล่าวไว้ว่า จริยธรรม แปลว่า สิ่งพึงประพฤติ จะต้องประพฤติ ส่วนศีลธรรมนั้นหมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่ จริยธรรมหรือethics อยู่ในรูปของปรัชญา เป็นเรื่องต้องคิด ต้องนึก^๒

พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง มรรค คือวิถีปฏิบัติสายกลาง เพื่อนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายของชีวิต^๓

^๑ กิริติ บุญเจือ, ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๔.

^๒ พระราชชัยกวี (ภิกขุพุทธทาส อินทปัญโญ), การสร้างเสริมจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น, นครราชสีมา : โรงเรียนนฤมิตรวิทยา, ๒๕๑๑), หน้า ๘.

^๓ ชำเลียง วุฒิจันทร์, คุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๙.

ศาสตราจารย์วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวไว้ว่า จริยธรรมคือความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยใช้วิชาจริยศาสตร์มาวิเคราะห์แยกแยะว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่วควรละเว้น^๔

ศาสตราจารย์ก่อ สวัสดิพานิชย์ ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรมคือ ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม จริยธรรมในสมัยก่อนและปัจจุบันมีทั้งดีและไม่ดีเหมือนกัน^๕

รศ. สมคิด บางโม มีความเห็นว่า จริยธรรม หมายถึง หลักหรือข้อควรประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามตามหลักคุณธรรมตลอดจนการมีปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผลว่า อะไรดีควรประพฤติ อะไรไม่ดีไม่ควรประพฤติ^๖

สุรพล ไกรสรารุณ ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ สภาพของความประพฤติ หรือ พฤติกรรมการแสดงออกที่พึงประสงค์ จริยธรรมที่ไม่มีคุณธรรมเป็นรากฐาน ย่อมเป็นจริยธรรมหลอกลวง ขาดความไว้วางใจ ไม่สนิทใจและไม่ยั่งยืนจริยธรรมเป็นเรื่องของความประพฤติหรือ พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นการกระทางกาย และวาจา ซึ่งสามารถสังเกตได้ง่ายกว่า และเป็นส่วนที่จะกระทบถึงบุคคลและสิ่งแวดล้อมได้จริง ในเชิงอุดมคติถือว่าต้องมีคุณธรรมที่เป็นตัวจิตสำนึกเป็นรากฐานเสียก่อน ส่วนจริยธรรมเป็นเสมือนผลพวงของจิตสำนึกหรือคุณธรรมที่จะออกมาทำหน้าที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ภายนอก^๗

ลักษณะของผู้มีจริยธรรม ผู้มีจริยธรรมจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะดังนี้

๑. เป็นผู้ที่มีความเพียรพยายามประกอบความดี ละอายต่อการปฏิบัติชั่ว
๒. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และมีเมตตากรุณา
๓. เป็นผู้ที่มีสติปัญญา รู้สึกตัวอยู่เสมอ ไม่ประมาท
๔. เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ เพื่อความมั่นคง
๕. เป็นผู้ที่มีรัฐสามารถอาศัยเป็นแกนหรือฐานให้กับสังคม สำหรับการพัฒนาใดๆได้

จากความหมายที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมหมายถึง หลักหรือข้อประพฤติในการปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความถูกต้องดีงาม ทั้งต่อตัวเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม โดยจริยธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เพื่อป้องกันไม่ให้นุชนุชย์เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน และช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีระเบียบ สงบสุขและมีความปลอดภัย ทำให้นุชนุชย์สามารถพัฒนาชีวิตให้มีความสุข ทั้งทางกายและใจ

๒.๑.๒ แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันย่อมเกิดปัญหาต่างๆมากมาย ความปลอดภัยจากภัยอันตราย การได้รับความเป็นธรรมจากสังคม การดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข จึงเป็นความปรารถนาของมนุษย์ทุกคน ดังนั้นก่อนที่มนุษย์จะมีแนวความคิดเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เกิดการประพฤติปฏิบัติอย่างมี

^๔ วิทย์ วิศทเวทย์, **จริยศาสตร์เบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๒.

^๕ จริยา ชินวรรณ, **จริยธรรมวิชาชีพ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

^๖ สมคิด บางโม, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

^๗ เกสัชกรสุรพล ไกรสรารุณ, **ทัศนะเบื้องต้น : คุณธรรม – จริยธรรม – จรรยาบรรณ**, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๓.

จริยธรรมได้ จึงมีที่มา หรือต้นเหตุจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้จากสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นตัวกระตุ้น ดังความคิดเห็นของนักวิชาการ คือ

สุภาพร พิศาลบุตร มีความเห็นว่า แหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรม สรุปได้ดังนี้^๘

๑. ศาสนา คำสอนของศาสนาในศาสนาต่างๆ จะกำหนดออกมาในรูปของคุณงามความดี ข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติต่างๆ ทั้งกาย วาจา ใจ เป็นหลักยึดเหนี่ยวของสังคม สร้างสังคมให้สงบสุข เช่น เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ให้มีความรักเพื่อนมนุษย์ การแบ่งปันความสุขให้ผู้อื่น ช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น ศาสนาถือเป็นแหล่งกำเนิดของจริยธรรมที่สำคัญที่สุด

๒. ปรัชญา ปรัชญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ความจริงของสิ่งต่างๆ รวมทั้งความจริงของชีวิต ชีวิตที่พึงปรารถนา สังคมที่พึงประสงค์ โดยใช้การคิดอย่างมีเหตุผล ปรัชญาจะกล่าวถึงความดี ความงามที่แท้จริงเป็นอย่างไร ปรัชญาจึงมีบทบาทในการกำหนดจริยธรรมด้วย

๓. วรรณคดีและวรรณกรรม หนังสือที่มีเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ประวัติของผู้กระทำความดีหรือผู้นำ ล้วนเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าเป็นแหล่งที่มาของจริยธรรมด้วย

๔. สังคม สภาพการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมที่สืบต่อกันมายาวนาน เป็นสังคมที่สงบสุข รุ่งเรือง การประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมนั้นๆ ได้กลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติกันสืบมา ก่อให้เกิดจริยธรรมขึ้น

๕. การเมืองและการปกครอง บ้านเมือง ที่มีความสงบสุข มีสังคมที่ดีที่พึงประสงค์ ต้องมีระบบการเมืองการปกครองที่ดีที่เหมาะสม ระบบการเมืองการปกครองที่ดีจะต้องยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ประชาชนมีส่วนร่วมและยอมรับ มีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ชัดเจน บางส่วนได้พัฒนามาเป็นจริยธรรม

อมรา เล็กเรื่องศิลป์ กล่าวว่า แหล่งที่ก่อให้เกิดของจริยธรรมที่สำคัญมีดังนี้^๙

๑. ปรัชญา
๒. ศาสนา
๓. สิ่งแวดล้อม
๔. วรรณกรรมและศิลปกรรม
๕. การสื่อสาร
๖. สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี
๗. เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง

๒.๑.๓ ลักษณะการเกิดของจริยธรรมในมนุษย์

จริยธรรมในมนุษย์เกิดได้จากลักษณะดังต่อไปนี้^{๑๐}

^๘ สุภาพร พิศาลบุตร, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗ - ๑๘.

^๙ อมรา เล็กเรื่องศิลป์, **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๐} พิกพ วังเงิน, **จริยธรรมวิชาชีพ**, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

๑. เกิดจากการเรียนรู้ระบบสังคม มนุษย์เราได้จริยธรรม ค่านิยม จากการรู้จักวิเคราะห์ คุณค่า ความถูกต้อง ชั่วดี ความมีเหตุผล แล้วนำมายึดถือปฏิบัติจนกลายเป็นหลักการ ข้อกำหนด และกฎเกณฑ์ แนวศีลธรรม

๒. เกิดจากการเลียนแบบ เป็นกระบวนการที่เกิดจากการเรียนรู้ ผู้ใหญ่เป็นสิ่งแวดล้อม เป็นแบบอย่าง ส่วนใหญ่ก็คือครอบครัว โรงเรียน เพื่อนและชุมชน ผู้ที่สัมผัสซึมซับพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมเป็นเวลาพอสมควรจะเกิดความเคยชิน เกิดการยอมรับ เลียนแบบ พฤติกรรมที่มีประสพการณ์ ปรับเข้ากับตนเอง

๓. การปฏิบัติตามหลักสากล (Universal) หลายศาสนาสร้างสรรค์หลักธรรมไว้ กลุ่มเกลาจิตใจ คนดีมีมโนธรรมบำเพ็ญตนและปลูกศรัทธาให้คนทั่วไปเห็นคุณค่าจริยธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งดีงาม จึงขยายขอบเขตจากจุดเล็กสุดคือเฉพาะตนไปจนถึงสากลโลก ที่สุดก็กลายเป็นหลักธรรมสากล ให้คนถือปฏิบัติเป็นสากล

๔. การสร้างจริยธรรมในตนเอง เกิดจริยธรรมในตนเองโดยสำนึก โดยตัวเองเป็นผู้กำหนดขึ้น เนื่องจากความเป็นผู้มีมโนธรรม มีเหตุผล หรืออารมณ์ Kant (คานท์) นักปราชญ์เชื่อว่า มนุษย์มีกฎจริยธรรมเกิดขึ้นในตัวเอง โดยรู้จักปรับตัวในสภาพธรรมชาติ (Nature self) กับสภาพที่มีจริยธรรม (Moral self) เข้าด้วยกันแล้วเลือกเอาทางที่ดีมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

๕. การบำเพ็ญประโยชน์และพันธสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract) เป็นการปฏิบัติไปตามระเบียบ บทบาท หน้าที่ สิทธิ เพื่อให้เกิดความสุข ความสามัคคี มีมิตรสัมพันธ์

๒.๒ หลักจริยธรรมของศาสนาพุทธ

คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหัวใจพุทธศาสนา มีใจความสำคัญ ดังนี้ ๑.ให้เว้นจากการทำความชั่ว ๒.ให้มันทำความดี ๓.ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักธรรมทั้ง ๓ ข้อนี้ เป็นรากฐานของจริยธรรมทั้งหลาย^{๑๑}

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักจริยธรรมไว้ ๓ ชั้น ดังนี้

๑. หลักจริยธรรมขั้นต้น

๒. หลักจริยธรรมชั้นกลาง

๓. หลักจริยธรรมขั้นสูง

ก) หลักจริยธรรมขั้นต้น

เป็นหลักพื้นฐานที่ทุกคนควรที่จะประพฤติปฏิบัติ จริยธรรมที่เป็นแม่บทในการดำเนินชีวิตเบื้องต้นในทัศนะของพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนพื้นฐานของเบญจศีลและเบญจกัลยาณธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นคุณธรรมของมนุษย์และมนุษยธรรมที่มนุษย์จะต้องถือปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางป้องกันความเสื่อมทรามทางความประพฤติและผลคุณธรรมในจิตของมนุษย์ในระดับพื้นฐานเบื้องต้น ได้แก่

๑) เบญจศีล ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๕ ประการคือ

(ก) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์

^{๑๑} สมคิด บางโม, จริยธรรมทางธุรกิจ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔.

- (ข) เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการลักทรัพย์
- (ค) เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการประทุพติผิดในกาม
- (ง) เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการพูดเท็จ
- (จ) เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้ง

แห่งความประมาท^{๑๒}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า เบญจศีลเป็นข้อปฏิบัติเพื่อป้องกันความเสื่อมในการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของสังคมมนุษย์ และเป็นข้อที่พึงสำรวมระวังและ ผดุงคุณธรรม แห่งการเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจและวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากสัตว์ประเภทอื่น ๆ

๒) เบญจกัลยาณธรรม เป็นข้อปฏิบัติที่ส่งเสริมและรักษาคุณธรรมที่มนุษย์มีอยู่แล้ว มิให้เสื่อมไป เพื่อเป็นการเพิ่มพูนคุณธรรมที่ได้จากการรักษาเบญจศีลให้ตั้งงามและมั่นคงยิ่งขึ้นไป และ

เป็นการเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล เบญจกัลยาณธรรม^{๑๓} ประกอบด้วยข้อปฏิบัติดังนี้

(ก) ความปรารถนารักใคร่จะมีความสุขความเจริญและความสงสารคิดจะ ช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ ๑

(ข) การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ ๒

(ค) ความสำรวมและรู้จักยับยั้งควบคุมตนไม่ให้หลงใหลในกามารมณ์คู่กับ ศีลข้อที่ ๓

(ง) การผดุงความสัตย์ รักษาความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ ๔

(จ) ความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือการฝึกให้เป็นคนรู้จักยับยั้งความคิด ระวังมิให้ประมาทหมัวเมา คู่กับศีลข้อที่ ๕

ข้อปฏิบัติทั้งเบญจศีลและเบญจกัลยาณธรรมเป็นข้อปฏิบัติระดับเบื้องต้นของการดำเนิน ชีวิตที่ติงามของมนุษย์และสอดคล้องกับหลักจริยธรรมในทัศนะของพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการจัด ระเบียบให้แก่สังคมส่วนหนึ่ง และเพื่อเป็นการสร้างมาตรฐานขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั่วไปด้วยส่วนหนึ่ง ดังนั้นหลักเบญจศีลและเบญจกัลยาณธรรมจึงถือได้ว่าเป็นการวางพื้นฐานการ ดำเนินชีวิตเพื่อความเรียบร้อยติงามในส่วนสังคมและความเรียบร้อยติงามในส่วนตนด้วย

ข) หลักจริยธรรมชั้นกลาง

หลักจริยธรรมที่นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในระดับที่สูงขึ้นมาจากเบญจศีลและเบญจกัลยาณ ธรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมข้อปฏิบัติให้ตั้งงามยิ่งขึ้นไปกว่า เป็นข้อปฏิบัติที่สูงกว่า และละเอียดกว่า ได้แก่ทางแห่งความดี หรือกุศลกรรมบถ มี ๑๐ ประการคือ

๑) กายกรรม ข้อปฏิบัติป้องกันความชั่วและส่งเสริมความติงามทางกาย ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๓ ประการดังนี้

(ก) เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการฆ่าสัตว์

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๑๙๖.

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๓๖๗

(ข) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์

(ค) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพตติผิดในกาม

๒) วชิกรรม ข้อปฏิบัติที่ป้องกันความชั่วและส่งเสริมความดีงามทางวาจา ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการดังนี้

(ก) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ

(ข) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดส่อเสียด

(ค) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดคำหยาบ

(ง) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓) มโนกรรม ข้อปฏิบัติที่ป้องกันความชั่วและส่งเสริมความดีงามทางใจ ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๓ ประการดังนี้

(ก) ความไม่โลภอยากได้ของเขา เพ่งเล็งมุ่งทรัพย์สินผู้อื่น

(ข) ความไม่คิดปองร้ายเขา ไม่มุ่งเบียดเบียนผู้อื่น

(ค) ความเห็นชอบ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

กุศลกรรมบถเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติที่ขัดเกลาความประพฤติและจัดระเบียบทางจิตใจให้สูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง แต่ก็ยังถือว่าเป็นการปฏิบัติในระดับกลางของคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการชำระการกระทำและความคิดให้ละเอียดและดีงาม อันจะนำไปสู่ข้อปฏิบัติที่ละเอียดและสูงขึ้นไปอีกตามลำดับ

ค) หลักจริยธรรมขั้นสูง

การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมขั้นสูงเรียกว่า อัญญัคกมรรธ อันเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อการยืนยันหลักการในพระพุทธศาสนา และใช้เป็นมาตรฐานทางจริยธรรม เป็นกรอบแห่งการดำเนินตามหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา โดยดำเนินตามหลักทางสายกลาง และเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นการจัดระเบียบการฝึกอบรมตนเพื่อดำเนินเข้าสู่ภาวะการณบรรลธรรมขั้นสูงในพระพุทธศาสนา โดยมีหลักปฏิบัติดังนี้

๑) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ ซึ่งหมายถึงปัญญาที่รอบรู้และเข้าใจในหลักธรรมเหตุและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตามเหตุปัจจัย ซึ่งหมายเอาการรอบรู้ในอริยสัจ กล่าวคือ ความรู้ในทุกข์เป็นสภาพที่ทนได้ยาก ความรู้ในทุกข์สมุทัยสภาพที่เป็นสาเหตุของทุกข์ ความรู้ในทุกข์นิโรธ เป็นสภาพที่ทุกข์ไม่ส่งผลและความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาเป็นวิธีแห่งการปฏิบัติเพื่อดำเนินไปสู่ความดับทุกข์

๒) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ เป็นความคิดเริ่มแรก ซึ่งเป็นปฐมกาลแห่งการกระทำกิจนานาประการ ซึ่งในหลักพระพุทธศาสนาท่านมุ่งเอาการดำริในอันออกจากกาม ความดำริในอันไม่พยาบาท และความดำริในอันไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมเพื่อความสันติสุขแก่มหาชน

๓) สัมมาวาจา วาจาชอบ เป็นการจัดสรรคำพูดเพื่อให้เกิดประโยชน์และยังความสุขมาสู่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งหมายถึงการเว้นจากวจีทุจริต ๔ ประการ คือความงดเว้นจากการพูดเท็จความงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ความงดเว้นจากการพูดคำหยาบ และความงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ซึ่งเป็นการพูดที่หาสาระมิได้ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต

๔) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ เป็นการดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งความดีงามอันก่อให้เกิดความเรียบร้อยแก่สังคม โดยมุ่งความงดเว้นจากการฆ่าสัตว์รวมถึงมนุษย์ ความงดเว้นจากการลักทรัพย์ และความงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ซึ่งเป็นชีวิตที่ไม่ก่อโทษและเดือดร้อนให้แก่ตนเองและบุคคลอื่น

๕) สัมมาอาชีวะ การงานชอบ หมายถึง การประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีวิตให้ได้รับความสุข แต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ใคร ๆ ด้วย โดยมุ่งละมิจฉาอาชีวะ แล้วเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการได้บำเพ็ญทั้งประโยชน์และประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย

๖) สัมมาวายามะ พยายามชอบ หมายถึง การทำฉันทะให้เกิด พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น เพื่อความดำรงมั่น ความไม่สับสน ความเจริญยิ่ง ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นความเพียรพยายามเพื่อสร้างรากฐานอันมั่นคงทางศีลธรรมให้แก่ตนเอง

๗) สัมมาสติ ระลึกชอบ หมายถึง การพิจารณาเห็นในกาย ในความรู้สึก(เวทนา) ในจิต และในธรรมอยู่เบื้อง ๆ มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ กำจัดความโลภและความเศร้าโศกได้ในโลก เพื่อเป็นการยังชีวิตให้มีความปลอดโปร่ง ผ่องใสไม่ขุ่นมัว เศร้าหมองด้วยอำนาจแห่งความทุกข์นั้น

๘) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ หมายถึง การมีจิตแน่วแน่ มั่นคงไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบเพื่อก่อให้เกิดความทุกข์กังวลแก่ตน จนสามารถเข้าสู่ภาวะแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระและไกลจากกิเลสอันเป็นเหตุให้เศร้าหมองได้^{๑๔}

มรรค มืองค์ ๘ ที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นมาตรฐานทางจริยธรรม และเป็นมาตรการสำหรับกำกับการปฏิบัติตามหลักธรรมให้ดำเนินไปได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

จากหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวมานี้ สามารถสรุปได้ว่า หลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานคำสอนเอาไว้ เพื่อเป็นรากฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานเบื้องต้นคือ ศีล ๕ ขั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ และขั้นสูงคือมรรค ๘ เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามอย่างสันติ ปราศจากกิเลสที่ทำให้เกิดความมัวหมอง และเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุด หรือเป็นความดีอันสูงสุด

ดังนั้น หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สามารถสรุปตามโอวาทปาฏิโมกข์ที่ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ๓ ประการ ได้แก่

(๑) สพฺพ ปาปสฺส อกรรม คือ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง

(๒) กุสลสฺสุปสมฺปทา คือ ทำแต่ความดี

(๓) สจิตฺตปริโยทปนํ คือ ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์^{๑๕}

^{๑๔} ที.มหา. (ไทย) 10/299/231-232.; อภิ. วิ. (ไทย) 35/569/268.

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๗-๒๗/๓-๑๐.

จากคำสอนในพระพุทธศาสนาข้างต้น มุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนละเว้นจากการทำความชั่ว ส่งเสริมให้ทำแต่ความดี เพื่อความสงบสุขของการอยู่ร่วมกันในสังคม และเพื่อเป็นฐานสู่การพัฒนาจิตให้สูงขึ้น ที่เรียกว่าทำจิตให้ผ่องใส มีเป้าหมายเพื่อการพ้นทุกข์ หรือไปสู่มรรคผลนิพาน(โลกุตตระ) เป็นลำดับต่อไป ซึ่งเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจที่มีอยู่อย่างไม่จำกัดออกไปได้ และนำพามนุษย์และสังคมของมนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

จากหลักจริยธรรมดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดประเด็นในการศึกษาเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ได้แก่ หลักจริยธรรมที่นำไปใช้ กระบวนการพัฒนา และผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำไปใช้ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ศึกษาในเชิงปัจเจกบุคคล และศึกษาในเชิงกลุ่ม ซึ่งจะได้นำมาศึกษาต่อไป

๒.๓ วิสาหกิจชุมชน

คำว่า “วิสาหกิจ” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า enterprise ซึ่งมักแปลอีกว่า “การประกอบการ” คำนี้เริ่มแพร่หลายพร้อมกับคำว่า SME (small and medium enterprise) ที่มักจะแปลเป็นไทยเพราะคำย่อติดตลาดแล้ว คำแปลที่น่าจะถูกต้องคือ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือการประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม แต่ไม่ใช่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

คำว่า “ธุรกิจ” (business) กับ “วิสาหกิจ” (enterprise) แตกต่างกัน ถ้าจะเปรียบเทียบให้เห็นภาพคือ ธุรกิจเหมือนกับ “ผู้จัดการ” วิสาหกิจเหมือนกับ “ผู้นำ”

ผู้นำเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีภาพรวม มียุทธศาสตร์ที่นำไปกำหนดเป็นแผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่างๆ ผู้จัดการเป็นผู้ที่นำเอาสิ่งเหล่านี้ที่กำหนดไว้แล้วไปปฏิบัติให้บรรลุ เป้าหมายและได้ผลที่คาดหวังไว้ในวิสัยทัศน์ ทักษะของผู้ประกอบวิสาหกิจ (entrepreneurial skill) จึงแตกต่างจากทักษะของผู้บริหารจัดการ (managerial skill)

วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ small and micro community enterprise) คือการประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง “ทุน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้อง ไว้วางใจกัน)^{๑๖}

วิสาหกิจชุมชน หมายถึงการประกอบการขนาดเล็กๆ เพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนในชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน ผสมผสานกับความรู้สากล

วิสาหกิจชุมชนไม่ได้เริ่มจากการเรียนรู้ วิสาหกิจชุมชนเป็นคำใหม่ที่ใช้กันแพร่หลายไม่กี่ปีมานี้เอง เป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเมื่อเดือนมกราคม 2548 หลังจากที่มีการเสนอเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายตั้งแต่ปี 2544 โดยผู้นำชุมชนผ่านกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ความจริง ผู้คนคุ้นเคยกับคำว่ารัฐวิสาหกิจ (State Enterprise) และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs Small and Medium Enterprises) คำแรกหมายถึงการประกอบการโดยรัฐ

^{๑๖} เสรี พงศ์พิศ, ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙ - ๔๐.

คำที่สองเป็นการประกอบการโดยเอกชน ส่วนวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการโดยชุมชน วิสาหกิจชุมชนเกิดจากความพยายามที่จะแก้ปัญหาข้อจำกัดของ “สหกรณ์” และ “บริษัท” หาทางให้ชุมชนรวมตัวกันเพื่อจัดการการกินการอยู่ของตนเอง โดยเฉพาะการผลิต การแปรรูป การตลาด และอื่นๆ ทำให้คล่องตัว ไม่ใช่เหอะเหอะเหมือนสหกรณ์ แต่ก็ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรสูงสุด และเข้าสู่ระบบการแข่งขันเต็มรูปแบบอย่างบริษัท

วิสาหกิจชุมชนเป็นการรวมกลุ่มกันทำงาน โดยคนในชุมชนจำนวนระหว่าง ๕ – ๑๕ คน เรียกว่า ขนาดจิ๋ว และ ๑๕ คนขึ้นไป เรียกว่า ขนาดเล็ก

วิสาหกิจชุมชนเป็นวิธีคิดใหม่ ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบ “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และเป็นวิธีการใหม่ให้เกิดมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้^{๑๗}

๒.๓.๑ ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนมีรากฐานมาจากการผลิตสิ่งของเพื่อใช้ภายในครัวเรือนของสมาชิก เมื่อผลิตได้จำนวนเพิ่มขึ้น ก็จะมีการนำไปแลกเปลี่ยนของใช้ที่จำเป็นสำหรับครัวเรือน เมื่อผลิตได้จำนวนมากขึ้น ก็จะนำไปจำหน่ายแก่ผู้อื่นภายในหมู่บ้าน แล้วขยายไปสู่ตลาดในตำบล อำเภอ จังหวัด และสู่ตลาดในต่างจังหวัด ยิ่งสินค้ามีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ย่อมมีผู้สนใจเพิ่มขึ้น เมื่อสินค้าเป็นที่นิยม กำลังผลิตไม่เพียงพอ จึงเริ่มมีแนวคิดในการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยผลิต เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ ต่างๆ เหล่านี้แล้วจึงยกระดับไปสู่ชุมชน ไปสู่เครือข่ายอย่างเป็นระบบ จากวิถีทางดังกล่าวสามารถแบ่งวิสาหกิจชุมชนได้ ๒ ประเภท คือ

๑) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ซึ่งผลิตเพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่นหลักๆ มีอยู่ ๕ อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย (ของใช้ หมายถึง แชมพู น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า สบู่) ซึ่งอยู่ในขีดความสามารถของชาวบ้านทั่วไปจะทำได้ เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวัน มีมูลค่ามากกว่าครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของแต่ละครัวเรือน แต่ชาวบ้านทั่วไปไม่ว่าอยู่ใกล้เมืองหรือไกลเมือง ต่างก็ซื้อกินซื้อใช้เกือบทั้งหมด

๒) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางอย่างอาจมีสูตรเด็ดเคล็ดลับ หรือมีคุณภาพดีในระดับมาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ก็คือนี้นะ^{๑๘}

วิสาหกิจชุมชนยังสามารถแบ่งออกเป็นส่วนย่อยเพื่อให้ง่ายต่อการพัฒนาโดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

- (๑) ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจแบบพึ่งตนเอง
- (๒) ระดับชุมชนและเครือข่าย คือ วิสาหกิจแบบพอเพียง
- (๓) ระดับธุรกิจ คือ วิสาหกิจแบบความก้าวหน้า^{๑๙}

^{๑๗} เสรี พงศ์พิศ, แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๘๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๘ – ๘๙.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๔ – ๘๕.

๒.๓.๒ องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

การรวมตัวของกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน อันเกิดจากแนวคิดที่ต้องการรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่การบริหารจัดการ การผลิตผลิตภัณฑ์ การหาแหล่งจำหน่ายเป็นต้น โดยการนำความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาและความชำนาญของผู้คนในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อสร้างรายได้เสริมในช่วงว่างจากอาชีพหลัก ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่อาชีพเกษตรกรรม และยังช่วยบริหารเวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ในการรวมตัวเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ ๗ ประการ คือ

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ไม่ใช่เป็นลูกจ้างอย่างที่ทำงานในหลายชุมชน ที่มีเจ้าแค้นคนนอก หรือคนรวยคนเดียวเป็นเจ้าของ ให้ชาวบ้านเป็นแรงงาน เป็นเหมือนโรงงานในหมู่บ้าน แทนที่จะตั้งอยู่ในเมือง และดำเนินการโดยชุมชน ไม่ใช่ไปจ้างคนต่างถิ่นต่างแดนมาทำงานให้

๒) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เป็นงานที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ไม่ใช่ไปลงทุนที่อื่นที่ไหน

๓) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เป็นอะไรที่ไม่ใช่ทำตามคนอื่น แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ ซึ่งถ้าหากเหลือใช้เอาไปขายข้างนอกก็จะแข่งขันกับคนอื่นได้ ไม่ใช่ได้แต่เลียนแบบคนอื่น

๔) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ทำให้ผลผลิตมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๕) มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆอย่างเป็นระบบ ซึ่งหมายถึงการเอาไปขายข้างนอกก็น่าจะแข่งขันกับคนอื่นได้ เพราะมีทั้งของเก่าและของใหม่ผสมผสานกัน ทำให้ได้ของดีท้องถิ่นและรูปแบบหรือเทคนิคสกลมาเสริมหรือผสมให้กลมกลืน ดำเนินการวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่เน้นที่การผลิตเรื่องหนึ่งสองเรื่องเพื่อขายอย่างเดียว แต่ผลิต แปรรูป จัดการให้เกิดการประกอบการในรูปแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลัก แปลว่าต้องทำหลายๆ อย่าง ต้องมีข้อมูล ต้องวิจัยเอาเองว่า ชุมชนกินอยู่อย่างไร ซื้อกินซื้อใช้อะไรบ้าง และจะทำอะไรเพื่อลดการซื้อกินซื้อใช้ลงให้ได้สัก “เศษหนึ่งส่วนสี่” ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ถ้ามีข้อมูลที่ชุมชน วิจัยเองก็จะพบว่า มีมากกว่านี้อีกที่ชุมชนทำเองได้

๖) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ วิสาหกิจชุมชนเกิดได้ สำเร็จได้ด้วย “ความรู้และปัญญา” ไม่ใช่เพียงเพราะมีเงินมีงบแล้วจะเกิดได้ การใช้ “เงินนำหน้าปัญญาตามหลัง” อาจเกิดได้แต่เพียงโครงการ แต่ไม่อาจเกิดการพัฒนายั่งยืน การเรียนรู้จะทำให้เข้าใจกระบวนการวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด และจะเข้าใจข้อสุดท้ายต่อไปนี้ คือ

๗) มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย ถ้าไม่มีการเรียนรู้ก็จะไม่เข้าใจความข้อนี้อ และจะคิดเพียงสั้นๆ ว่า ทำอย่างไรจึงจะผลิตเยอะๆ ขายเยอะๆ จะได้ตั้งค์เยอะๆ ซึ่งก็เหมือนหลอกตัวเอง เพราะที่สุดก็วนไปมากับการผลิตแล้วขายไม่ออก เป็นหนี้เป็นสิน ท้อ หดกำลังใจ เลิกทำ หันไปรับจ้าง หาเงินไปซื้ออยู่ซื้อกินเหมือนเดิม

ทั้ง ๗ องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนล้วนแต่สำคัญทั้งสิ้น ฐานสำคัญที่สุดอยู่ที่เป้าหมาย คือการพึ่งตนเอง เพราะที่ผ่านมาการส่งเสริมการพัฒนาในชุมชนมักไปสอนชาวบ้านผลิต แปรรูปโดยมี

เป้าหมายเพื่อ “เพิ่มรายได้” ทำให้รวยขึ้น ไม่ได้คิดถึงการพึ่งตนเองเป็นรากฐาน ไม่ได้คิดถึงความปลอดภัย^{๒๐}

จากลักษณะขององค์ประกอบที่สำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า องค์ประกอบทุกส่วนมีความสำคัญ โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการมีกระบวนการเรียนรู้ ที่สร้างปัญญาให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกของวิสาหกิจชุมชน การมีปัญญาย่อมนำมาซึ่งวิธีแห่งการพัฒนา ช่วยให้สามารถเข้าใจถึงปัญหาต่างๆ เข้าใจเหตุและที่มาของผลที่เกิดขึ้น ปัญญาย่อมช่วยในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และปัญญาเป็นหัวใจสำคัญของรากเหง้าทางการพัฒนาทั้งทางกายและใจ อันจะนำมาสู่ความมีสถานะด้านคุณธรรมและจริยธรรม ที่จะส่งผลสู่ความร่วมมือร่วมใจ ความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ ความเมตตากรุณา ความเห็นอกเห็นใจแก่กันและกัน เกิดความสามัคคีเป็นแรงผลักดันให้วิสาหกิจชุมชนนั้นๆมีการพัฒนาสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

๒.๓.๓ ขั้นตอนการทำวิสาหกิจชุมชน

การที่กลุ่มคนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน สมาชิกในกลุ่มจำเป็นต้องมีทัศนคติที่ถูกต้องระดมความคิดเพื่อเดินหน้าสร้างความเจริญและพัฒนาสู่ความยั่งยืน ให้สามารถที่จะยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง และน้อมนำเอาแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักจริยธรรมที่มีในศาสนานั้นๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคี สร้างความไว้วางใจให้แก่กันและกัน ร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อความเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป โดยในการที่จะทำให้เกิดวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความมั่นคงแข็งแรงได้นั้น จะต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ มีข้อมูลรอบด้านเพื่อการตัดสินใจของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน วิธีการต่างๆมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้คือ

๑.การศึกษาความเป็นไปได้

การศึกษาความเป็นไปได้ นับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด เป็นขั้นตอนที่ต้องมีการศึกษาหาความเหมาะสมของปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก รวมทั้งจุดอ่อนจุดแข็งของสภาพแวดล้อม ตั้งแต่ตัวสมาชิกสถานที่ตั้ง ทรัพยากรในท้องถิ่น เงินทุน และความสามารถของสมาชิกแต่ละคน ทั้งนี้เพราะต้องมีการเจาะลึกด้านข้อมูลเพื่อการศึกษาความเป็นไปได้เป็นลำดับแรก และเป็นขั้นตอนสำคัญต่อการตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำ

การศึกษาความเป็นไปได้เป็นการเตรียมการที่การประกอบการทุกชนิด ธุรกิจทุกอย่างเขาทำกัน ถ้าไม่มีการเตรียมการเช่นนี้ก็จะเสี่ยงต่อความล้มเหลว เพราะโลกวันนี้มีความซับซ้อนมาก มีการแข่งขันกันสูง ไม่ว่าที่ไหนในหมู่บ้าน ในเมือง เหมือนกันหมด มีความเสี่ยงต่อการขาดทุนและล้มเหลว ต้องเดินทุกก้าว ทำทุกขั้นตอนด้วยความระมัดระวัง ละเอียดย่อน ทำด้วยข้อมูล ด้วยความรู้ด้วยปัญญา^{๒๑}

ในการศึกษาความเป็นไปได้ต้องให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ ในการที่จะทำวิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร มีข้อมูลต่างๆมากน้อยเพียงใด สมาชิกที่จะเข้าร่วมงานกลุ่มมีความรู้

^{๒๐} เสรี พงศ์พิศ, ฐานคิด จากแผนแม่บทวิสาหกิจชุมชน (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐.

^{๒๑} เสรี พงศ์พิศ, คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒-๒๓.

ความสามารถอย่างไร มีวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง ต้องลงทุนมีเงินทุนเท่าไร จากแหล่งไหน และมีระบบบริหารจัดการอย่างไร สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำวิสาหกิจชุมชน

๒. การเรียนรู้

หัวใจของการทำวิสาหกิจชุมชน คือ การเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้มี ๓ ด้าน คือ การปรับวิถีคิด การเรียนทักษะ และการเรียนการบริหารจัดการ ซึ่งการทำวิสาหกิจชุมชนต้องรู้จักปรับวิถีคิด คือไม่รอความช่วยเหลือ แต่ต้องรู้จักช่วยตัวเอง การก้าวอย่างของวิสาหกิจชุมชนต้องก้าวอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนหรือลงทุนเกินตัว จากนั้นต้องมีการฝึกทักษะความรู้ต่างๆให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพสูงขึ้น อีกประการคือการเรียนการบริหารจัดการ ต้องเรียนรู้การวางแผนตั้งแต่ต้นไม่ว่าจะจัดการวัตถุดิบ การผลิต การเงิน และการตลาด เพื่อให้เกิดความมั่นคงขึ้น

๓. ว่าด้วยเรื่องตลาด

เรื่องตลาดเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องคิดตั้งแต่ต้น วิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพที่จะทำการค้าในตลาดใหญ่ได้ แต่ต้องมีการเรียนรู้มีการฝึกฝนทักษะ มีความร่วมมือกับหลายฝ่าย สมาชิกวิสาหกิจชุมชนอาจต้องการผู้รู้มาช่วยเสริม ทั้งจากภาคีคู่ค้าจากต่างประเทศ หรือจากในประเทศเอง ก็จะเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินการได้

๔. ว่าด้วยเรื่องจริยธรรม

การทำวิสาหกิจชุมชนให้ดี มีประสิทธิภาพ มั่นคงและยั่งยืน จำเป็นต้องมี “จริยธรรม” ซึ่งหมายถึงคุณธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติ เช่น คุณธรรมของการทำงานเป็นกลุ่ม โดยต้องมีความซื่อสัตย์ มีธรรมะ ที่ช่วยข่มใจและควบคุมอารมณ์ มีความอดทน และรู้จักเสียสละ ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้มีอยู่ในคำสอนของศาสนาอิสลาม คริสต์ และศาสนาอื่นๆ ที่สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติ อีกประการหนึ่งคือการเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ประการต่อมาคือคุณธรรมนำสู่ความสำเร็จ ซึ่งความสำเร็จเกิดได้ถ้ามีคุณธรรม เช่น คำสอนในพระพุทธศาสนาเรื่องอิทธิบาทสี่ คือมีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน ประการสุดท้ายคือ มีความรับผิดชอบต่อสังคม วิสาหกิจชุมชนต้องเป็นธรรมต่อผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพ ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ไม่เอาเปรียบราคา เป็นต้น^{๒๒}

จากขั้นตอนการทำวิสาหกิจชุมชน จะเห็นได้ว่าการที่จะทำธุรกิจประเภทใดก็ได้แล้วแต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการว่าจะคุ้มหรือไม่คุ้ม จะไปรอดหรือไม่อย่างไร ถ้าทำแล้วขาดทุน สมาชิกของกลุ่มก็ต้องมาร่วมกันคิดแล้วว่าจะทำต่อไปหรือไม่ ถ้าทำต่อไปจะต้องแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ถ้าไม่ทำต่อแล้วจะทำอะไร สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้ายังคงฝืนทำโดยไม่สนใจต่อข้อมูลที่ได้รับ ปัญหาต่างๆก็จะตามมา จนถึงขั้นขาดทุนและเลิกกิจการ แต่จากขั้นตอนการทำวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวจะพบว่า แม้ว่าข้อมูลทุกอย่างจะมีความพร้อมและสมบูรณ์เพียงใด เครื่องมืออุปกรณ์จะพร้อมอย่างไร บุคลากรมีความรู้และมุ่งมั่นอย่างไร แต่ถ้าสมาชิกในกลุ่มขาดเรื่องของหลักจริยธรรมแล้ว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็จะไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ ปัญหาต่างๆจะรุมเร้าเข้าหาวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง สุดท้ายวิสาหกิจชุมชนนั้นๆ ก็จะไปไม่รอดอย่างแน่นอน

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘-๔๔.

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนอย่างมีแบบแผน รอบครอบ และมีหลักมีเกณฑ์ มิใช่ตามกระแส เห็นเขาพูดถึงการทำวิสาหกิจชุมชนแล้วมีความเจริญรุ่งเรือง ก็รวมกลุ่มจัดตั้งบ้าง แต่ไม่ได้คำนึงถึงหลักการของความเป็นไปได้ สุดท้ายก็ไปไม่รอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาของกลุ่มเกิดจากการที่สมาชิกไม่มีจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ เกิดความโลภ เกิดความออยาก เกิดความเห็นแก่ตัว สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของกลุ่ม ดังนั้นสิ่งที่ต้องพึงตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่งของการทำวิสาหกิจชุมชนก็คือ การให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันกระแสโลกได้ให้ความสำคัญต่อการมีจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ ทั้งนี้เพราะแนวคิดกระแสหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกตะวันตกที่มุ่งหวังเพียงกำไรจากการทำธุรกิจและไม่สนใจต่อสิ่งแวดล้อมได้ถึงทางตันตันลงแล้ว และได้หันมาสนใจเศรษฐกิจตะวันออกจนกลายเป็นกระแสของโลก ที่พึงเห็นความสำคัญด้านจริยธรรมกันอย่างต่อเนื่อง

๒.๓.๔ จริยธรรมธุรกิจ หรือ จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ^{๒๓} หมายถึง หลักในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งสะท้อนถึงหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่คำนึงถึงเฉพาะแต่ผลกำไรเพียงอย่างเดียว หรือคือกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจ องค์ประกอบของจริยธรรมที่สำคัญที่กำกับพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในแวดวงธุรกิจที่นิยมอ้างถึงเป็นประจำ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นธรรม ความเชื่อถือได้ ความไว้วางใจได้ การรักษาคำพูด เป็นต้น ค่านิยมเชิงจริยธรรมเหล่านี้ เกี่ยวพันกับกิจกรรมและกระบวนการในทุกวงการธุรกิจ

จริยธรรมธุรกิจย่อมต้องมีมาตรฐานจริยธรรม โดยจะกำหนดไว้เป็นหลักจรรยาบรรณ (Code of Ethics) เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินธุรกิจของนักธุรกิจ ที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีของสังคม ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างเป็นปกติสุข คือทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ที่พึงได้ และไม่ถูกทำให้เสียประโยชน์ที่ไม่ควรเสีย ได้รับความเป็นธรรมทั่วถึงกัน

องค์กรธุรกิจไม่ว่าจะเป็นบริษัทเอกชนหรือมหาชน ก็คือพลเมืองของสังคม การที่มีการคาดหวังให้คนเป็นพลเมืองดีนั้นใด สังคมก็คาดหวังให้ธุรกิจเป็นพลเมืองดีของสังคมนั้นๆ คุณในการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ ที่เรียกรวม ๆ ว่าเป็น "การกำกับดูแลกิจการที่ดี" (Good Corporate Governance) มีอยู่ ๗ ประการ คือ

๑) สุจริตโปร่งใส หมายถึง การดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เปิดเผยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เพียงพอ และติดตามได้

๒) ถูกต้องดีงาม หมายถึง การยึดมั่นดำเนินกิจการด้วยความเหมาะสม ไม่มีความขัดแย้งของผลประโยชน์ ไม่เกิดผลเสียหาย ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ไม่ผิดจรรยาบรรณของธุรกิจ

๓) เสมอภาคยุติธรรม หมายถึง การมีกฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ชัดเจน ชอบธรรม และเท่าเทียมกันในการนำมาใช้

๔) คุณภาพประสิทธิภาพ หมายถึง การปฏิบัติงานที่มีคุณภาพเป็นที่พึงพอใจ และการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

^{๒๓} สมคิด บางโม, จริยธรรมทางธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

๕) รับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับในผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ และจากการดำเนินงาน พร้อมเสมอที่จะให้ตรวจสอบและวัดผล

๖) ร่วมคิดร่วมทำ หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีบทบาทในการร่วมเสนอแนวความคิด ร่วมตัดสินใจ หรือร่วมดำเนินการ

๗) เมตตาไมตรี หมายถึง การมีความรัก ความเป็นมิตร ความเอื้ออาทร ความหวังดี และความมีน้ำใจต่อกัน

ธุรกิจจะเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต้องมีความเมตตาไมตรีหรือความเอื้ออาทรต่อคน ต่อชุมชน ต่อสังคม เช่นเดียวกับคนดี คนดีคือคนที่มีความเมตตาไมตรีหรือความเอื้ออาทรต่อ ครอบครัว ญาติ ต่อเพื่อน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนที่อยู่ชุมชนเดียวกัน ต่อคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน คนดีมีความเอื้ออาทรฉันใด องค์กรธุรกิจที่ดีก็ต้องเป็นองค์กรธุรกิจที่มีความเอื้ออาทรฉันนั้น อยู่ในชุมชนไหนก็มีความเอื้ออาทรต่อชุมชนนั้น ไม่ใช่เรามองชุมชน มองคนเป็นวัตถุดิบที่จะป้อนเข้าสู่โรงงาน ป้อนเข้าสู่ธุรกิจของเรา จำคนต้องเอื้ออาทรต่อลูกค้า ทำธุรกิจที่เกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อาจมีผลเสียหายต่อคนอื่น ต้องมีความเอื้ออาทรที่จะดูแลสิ่งแวดล้อมให้ดี วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบธุรกิจประเภทหนึ่ง ซึ่งมีนักวิชาการกล่าวไว้ว่า “วิสาหกิจชุมชน ไม่ใช่ธุรกิจที่ทำเพื่อมุ่งกำไรสูงสุด แต่เพื่อให้ได้อย่างพอเพียง วิสาหกิจชุมชนไม่ใช่การแข่งขันเพื่อรายได้ แต่เป็นความร่วมมือเพื่อช่วยกันทำให้ชีวิตในชุมชนดีขึ้น”^{๒๔} ดังนั้นในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการนำหลักจริยธรรมมาใช้ในการดำรงอยู่ที่ดีในสังคม ซึ่งในปัจจุบันสังคมมีการตื่นตัวต่อเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมหรือ CSR (Corporate Social Responsibility) กันอย่างแพร่หลาย วิสาหกิจชุมชนจึงต้องมีการนำหลักจริยธรรมมาใช้ในการพัฒนาตนเองอย่างจริงจัง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษานำหลักจริยธรรมไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนชาวพุทธและชุมชนชาวมุสลิม ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาลักษณะจริยธรรมของศาสนาพุทธที่มีคำสอนอยู่ในพระไตรปิฎก และศาสนาอิสลามที่มีคำสอนอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีหลักจริยธรรมที่สำคัญที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาการทำงานของทั้งสองกลุ่ม ดังนี้ (ก) ศีลและบทบัญญัติ (ข) ความซื่อสัตย์ (ค) ความสามัคคี (ง) การพึ่งพาตนเอง (จ) การประหยัดอดออม (ฉ) การให้ทาน (ช) การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีคุณค่า

๒.๔ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย

โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ในเขตพระราชานิเวศน์มฤคทายวัน ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๖ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้เป็นพื้นที่หลวงเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๗ เดิมพื้นที่แห่งนี้มีสภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ประเภทเนื้อทรายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้ชื่อว่า “ห้วยทราย” ต่อมาราษฎรได้เข้ามาอาศัยทำกินบุกรุกแผ้วถางป่าประกอบอาชีพทางการเกษตร ในห้วงเวลาไม่ถึง ๔๐ ปี ป่าไม้ได้ถูกทำลายลงโดยสิ้นเชิง ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลและมีปริมาณลดลงจนมี

^{๒๔} เสรี พงศ์พิศ, คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

ลักษณะเป็นพื้นที่อับฝน ดินขาดการบำรุงรักษาจนเกิดความไม่สมดุลทางธรรมชาติ การพังทลายของดินค่อนข้างสูง ประกอบกับราษฎรส่วนใหญ่ปลูกสับปะรด ซึ่งจำเป็นต้องใช้สารเคมีปริมาณสูงทำให้คุณภาพดินเสื่อมลง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระกระแสรับสั่ง เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๖ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพื้นที่ห้วยทรายว่า “หากปล่อยทิ้งไว้จะเป็นทะเลทรายในที่สุด” โดยได้พระราชทานพระราชดำริแก่ หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ องคมนตรี และ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้พัฒนาเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้ราษฎรที่เข้าทำกินอยู่เดิม ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้ ได้ประโยชน์จากป่าไม้และไม่ทำลายป่าไม้ต่อไป มุ่งหมายที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาการเกษตรกรรม ควบคู่ไปกับการปลูกป่า จัดหาแหล่งน้ำ ศึกษาวิธีทำระบบป้องกันไฟป่า “ระบบเปียก” ให้ราษฎรสร้างรายได้จากผลิตผลไม้ป่าเพาะปลูกชนิดต่างๆ ควบคู่ไปด้วยและให้ราษฎรที่เข้าทำกินโดยมิชอบได้เข้าร่วมกิจกรรมการดูแลรักษาป่า ประกอบอาชีพโดยใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในลักษณะที่เป็นพิพัตถ์ธรรมชาติที่มีชีวิต นอกจากนี้ยังให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อที่จะให้ประชาชนผู้ยากไร้ได้อยู่รอดและธรรมชาติอยู่รอด

จากแนวพระราชดำริดังกล่าว คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานขึ้น ซึ่งกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเป็นองค์กรหนึ่งที่ร่วมดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยรับผิดชอบในด้านของการศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมและการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรม เพื่อให้ราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงได้มีอาชีพ สามารถนำมาเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว นับว่าเป็นการสนองพระราชดำริด้านการพัฒนาอาชีพและการใช้ทรัพยากรจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมให้เป็นประโยชน์อีกทางหนึ่ง ซึ่งระยะแรกกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้พิจารณาดำเนินการฝึกอบรมด้านอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมเพื่อให้ราษฎรมีความรู้ระดับขั้นพื้นฐานก่อน เพื่อทำผลิตภัณฑ์ไว้ใช้ในครัวเรือน และการสนับสนุนการประกอบอาชีพเดิมของราษฎรในพื้นที่^{๒๕}

๒.๕ ข้อมูลทั่วไปของวิสาหกิจชุมชนชาวพุทธบ้านรางจิก

๒.๕.๑ ประวัติความเป็นมา

ในปี พ.ศ.๒๕๔๔ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ ๘ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมแก่ราษฎรในพื้นที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยชุมชนบ้านรางจิกเป็นชุมชนหนึ่งที่ได้เข้ามาให้การส่งเสริมความรู้ด้านการฝึกอบรมอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม ซึ่งชุมชนนี้มีความต้องการฝึกอบรมทางด้านทอผ้า โดยมีผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยราชการ และจัดให้มีวิทยากรมาฝึกอบรมด้านเทคนิคการทอผ้าประมาณสองเดือน ซึ่งการฝึกอบรมในครั้งนั้นเปิดกว้างสำหรับผู้ที่มีความสนใจสามารถเข้า

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวอริษา ชัยงาม, ตำแหน่งนักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการ ผู้รับผิดชอบโครงการพระราชดำริ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ ๘, เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๕.

มาฝึกอบรมได้ ในขณะนั้นมีผู้ที่เข้ามาฝึกอบรมจำนวนมาก ทุกคนมีความสนใจจึงได้ตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าขึ้น มีสมาชิกจำนวนกว่า ๒๐ คน แต่ต่อมาเหลือสมาชิกเพียงคนเดียวคือ ปานิภา ครีกครั้น ซึ่งได้ยื่นหยัดทอผ้าเพียงลำพังแต่ผู้เดียว กลุ่มจึงได้หยุดการทำงานลง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ประสานให้มีการฝึกอบรมชุดที่ ๒ ขึ้นอีก และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นสิบกว่าคน คุณนิภา ครีกครั้น ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานกลุ่ม ทำให้มีการดำเนินงานของกลุ่มดีขึ้นตามลำดับ แข็งแรงขึ้น และยืนหยัดอยู่ได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๒.๕.๒ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อกลุ่ม : กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิก

สถานที่ตั้ง : ๓๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

ผลิตภัณฑ์ : ผ้าขาวม้า

คณะกรรมการการบริหารกลุ่ม :

๑) นางนิภา ครีกครั้น	อายุ ๕๐ ปี	ประธานกลุ่ม
๒) นางผาสุก ศรีสวัสดิ์	อายุ ๕๑ ปี	รองประธาน
๓) นางบุญมา สมนึก	อายุ ๕๐ ปี	เลขานุการ
๔) นางสาวณัฐวรรณ หอมกลิ่น	อายุ ๕๑ ปี	เหรัญญิก
๕) นางลำไย ยิ่งกินจิ	อายุ ๖๕ ปี	กรรมการ
๖) นางสมบุญ ม่วงน้อย	อายุ ๕๙ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๗) นางเจริญขวัญ โชติ	อายุ ๕๔ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๘) นางวิเชียร ตัวมสี	อายุ ๕๐ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๙) นางสาววิชุดา กร้าเครือ	อายุ ๓๔ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๑๐) นางสาวพะยอม หอมกลิ่น	อายุ ๓๖ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๑๑) นางสาวนิตา และตรุณ	อายุ ๔๐ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๑๒) นางวรรัตน์ หอมกลิ่น	อายุ ๔๔ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๑๓) นางตีเมาะ วงศ์สวรรค์	อายุ ๕๕ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๑๔) นางประเทือง สังข์ศิริ	อายุ ๕๗ ปี	สมาชิกกลุ่ม
๑๕) นางสาวณิกานต์ เขียวคลี	อายุ ๔๒ ปี	ผู้ประสานงาน
๑๖) นายรัฐ แก้วสว่าง	อายุ ๔๐ ปี	ผู้ประสานงาน

OTOP^{๒๖}

แหล่งเรียนรู้ด้านจริยธรรม : ได้จากการเข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรมเป็นประจำ

๒.๖ หลักจริยธรรมและการนำไปใช้ของวิสาหกิจชุมชนชาวพุทธ

ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านรางจิกมีกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างองค์ความรู้และสร้างเสริมประสบการณ์ให้กับสมาชิก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในแต่ละภาคส่วนของกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกกลุ่มได้นำเอาหลักจริยธรรมมาประยุกต์ใช้ในการ

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางนิภา ครีกครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ดำเนินงานเพื่อการพัฒนา กลุ่ม ทั้งนี้สมาชิกเล็งเห็นว่ากลุ่มไม่สามารถจะพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ ถ้าสมาชิกของกลุ่มไม่มีจริยธรรมทั้งต่อตนเองและกลุ่มโดยส่วนรวม ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำประเด็นที่สำคัญที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจจากการที่สมาชิกกลุ่มได้นำเอาหลักจริยธรรมไปใช้ในการพัฒนา กลุ่มที่สำคัญมีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. หลักจริยธรรมที่นำไปใช้
๒. กระบวนการพัฒนากลุ่มและการนำหลักจริยธรรมไปใช้
๓. ผลลัพธ์ที่ได้จากการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

๒.๖.๑ หลักจริยธรรมที่นำไปใช้

ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ดี มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการนำเอาหลักจริยธรรมไปใช้ ซึ่งก็หมายถึงหลักปฏิบัติที่มุ่งประพฤตินทางที่ถูกที่ควร ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น แต่สร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน เพื่อสร้างความเจริญให้แก่กลุ่มของตน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านรางจิก ได้มีการนำหลักจริยธรรมไปใช้เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเจริญสู่ความยั่งยืน ซึ่งหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำส่วนที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินงานทางธุรกิจ และต่อการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนควรนำมาใช้ในการพัฒนาสู่ความยั่งยืนต่อไป สามารถแยกอธิบายเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

- ๑) เชิงปัจเจกบุคคล
- ๒) เชิงกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่าวิสาหกิจชุมชนบ้านรางจิก มีการนำหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงต่อสมาชิกเองและการบริหารงานกลุ่มที่มีรูปแบบการทำงานร่วมกันของสมาชิกโดยภาพรวม ซึ่งสามารถแยกอธิบายการนำหลักจริยธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและกลุ่ม ดังนี้คือ

๑. การรักษาศีล

ศีลมีความหมายว่า ความประพฤติดีทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม หรือหมายถึง ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ^{๒๗}

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกของกลุ่มทอผ้าบ้านรางจิกมีการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเบื้องต้นตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเบญจศีล ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๕ ประการคือ

- ก) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
- ข) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
- ค) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙๑.

ง) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ

จ) เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๒๘}

ศีล มิใช่ หมายถึงความประพฤติดีงาม สุจริตทั้งทางกายและวาจาเท่านั้น แต่หมายถึง อาชีวะสุจริตด้วย^{๒๙} ดังนั้น สาระทั้งหมดของศีล ในระดับโลกียธรรม คืออยู่ที่เจตนา ได้แก่ ไม่คิดล่วงละเมิดต่อผู้อื่น หรือเบียดเบียนผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นการสำรวมระวัง คอยปิดกั้นหลักเว้น มิให้ความชั่วเกิดขึ้น เพื่อให้สังคมเป็นไปโดยเรียบร้อยอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข ความโลภ ความเบียดเบียน

คำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดก็คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่างๆของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน^{๓๐}

ในสังคมชาวพุทธนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการถือศีล ทั้งนี้เพราะชาวพุทธในประเทศไทยยังนับถือศาสนาพุทธในลักษณะที่เน้นการทำบุญ ผสมผสานกับ การนำความเชื่อของลัทธิต่างๆมาใช้ ทำให้ชาวพุทธไม่ได้เข้าถึงแก่นแท้ในพระพุทธศาสนา เมื่อเข้าไม่ถึงแก่นแท้ของศาสนา จึงไม่เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ของแนวทางอันนำไปสู่จุดสูงสุดในพระพุทธศาสนา นั่นคือ พระนิพพาน ซึ่งเส้นทางสู่จุดสูงสุดได้ จำเป็นต้องบ่มเพาะทั้ง กาย วาจา ใจ ให้มีความแข็งแกร่ง โดยมีแนวทางที่สำคัญคือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเมื่อพัฒนาดนอย่างต่อเนื่องแล้ว ก็สามารถที่จะนำตนเข้าสู่เส้นทางของพระนิพพานได้

ดังนั้นสำหรับสังคมมนุษย์ทั่วไป พระพุทธเจ้าจึงแนะนำสั่งสอนหรือเสนอหลักธรรมหมวดที่นิยมเรียกกันว่า ศีล ๕ ไว้เป็นข้อกำหนดอย่างต่ำหรือหลักความประพฤติอย่างน้อยที่สุดในระดับศีล^{๓๑} แต่ถึงกระนั้น พระพุทธศาสนาก็มิได้วางประมวลบทบัญญัติเป็นวินัยไว้สำหรับให้มวลมนุษย์ทั้งหมดต้องปฏิบัติเสมอเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเรื่องของมนุษย์หมู่หนึ่ง ชุมชนหนึ่ง หากเห็นงามจะพึงบัญญัติขึ้นให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมและความมุ่งหมายของพวกตน โดยอาจนำเอาข้อธรรมต่างๆในชั้นศีลซึ่งมีอยู่มากมาย มาเลือกกำหนดเป็นวินัยบังคับใช้กับพวกตน^{๓๒}

^{๒๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๑๙๖.

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗๖๗.

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๓๑.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๒.

^{๓๒} อ้างแล้ว.

การนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่ม

๑) เชิงปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านรางจิก ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการถือศีล๕ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกวันพระ สมาชิกภายในกลุ่มจะเข้าวัดฟังธรรมถือศีล ๘ และปฏิบัติธรรม สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป ซึ่งก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีความสนใจและใส่ใจธรรมะและการปฏิบัติ โดยทั่วไปผู้ที่อาศัยอยู่ในต่างจังหวัดที่เป็นผู้สูงอายุ จะสนใจในการทำบุญเลี้ยงพระ ถือศีล ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม

การถือศีลช่วยนำประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อตนเองและกลุ่ม เช่นในเรื่องของการตลาด สมาชิกที่รับผิดชอบด้านการตลาด สามารถนำข้อห้ามในศีลไปประพฤติปฏิบัติเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่กลุ่มคือการไม่พูดเท็จ ซึ่งเมื่อมีการนำผลิตภัณฑ์ผ้าที่ทางกลุ่มทอดด้วยเส้นใยประดิษฐ์ ไปจำหน่ายยังที่ต่างๆ เวลามาไปจำหน่ายสมาชิกที่รับผิดชอบด้านนี้ไม่โกหกหลอกลวงลูกค้าว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทอดด้วยฝ้ายธรรมชาติและสีไม่ตก ช่วยให้ลูกค้าเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจในความจริงใจของผู้ขาย แต่ถ้าทอดด้วยฝ้ายธรรมชาติก็สามารถบอกถึงคุณสมบัติของฝ้ายได้อย่างเต็มที่ ตรงนี้เป็นการสร้างความเชื่อถือและความมั่นใจให้แก่ลูกค้า ซึ่งลูกค้าก็บอกต่อกัน ทำให้ชื่อเสียงของกลุ่มเป็นที่กล่าวขานในทางที่ดี ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มอย่างยิ่ง และเป็นส่วนที่สำคัญในการพัฒนากลุ่มไปสู่ความยั่งยืน

การที่สมาชิกแต่ละคนส่วนใหญ่มีความยึดมั่นในศีล มีการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธองค์มาประพฤติปฏิบัติ หากวิเคราะห์ในภาพรวมจะเห็นได้ว่าเป็นระบบของการพัฒนาชีวิตของปัจเจกบุคคลที่มีผลต่อการพัฒนาของกลุ่ม เป็นรากฐานของการพัฒนาที่เริ่มจากตัวบุคคลที่เกิดจิตอาสา และนำไปสู่ความมุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อส่วนร่วมต่อไป

๒) เชิงกลุ่ม

จากการที่สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนมีการประพฤติปฏิบัติในศีล จะเป็นตัวช่วยให้สังคมในกลุ่มเกิดความไว้วางใจกันในกลุ่มสมาชิก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้เกิดการพัฒนากลุ่มไปสู่ความยั่งยืนได้ สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกันและกัน ไม่โกหกหลอกลวงกัน ไม่ทำลายกัน ไม่นำเอาทรัพย์สินของส่วนรวมไปเป็นของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุราเมรัย จึงไม่เกิดความขัดแย้งขึ้น สมาชิกที่เข้าวัดฟังธรรม ถือศีล มักจะนำหลักธรรมมาเผยแพร่แก่สมาชิกภายในกลุ่มอยู่เสมอ เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้บางอย่างหนึ่งที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การที่สมาชิกมีการถือศีลนั้น ช่วยให้สังคมในกลุ่มมีความไว้วางใจกันเป็นอย่างดี มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่ทำลายกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น ด้านการทำบัญชีของกลุ่ม ผู้ที่รับผิดชอบจะรายงานและแสดงรายการบัญชีและการเงินให้สมาชิกทราบในทุกรอบเดือน สมาชิกแต่ละคนที่รับผิดชอบแต่ละฝ่าย ต้องมีการแจ้งข้อมูลที่เป็นจริงให้ฝ่ายบัญชีทราบเพื่อทำบันทึกการขาย เช่น ฝ่ายตลาดได้รับคำสั่งซื้อจากลูกค้า ก็แจ้งให้สมาชิกทราบเพื่อแบ่งงานไปทำ สมาชิกมีความต้องการเส้นฝ้ายเพื่อเป็นวัตถุดิบในการทอผ้า ก็แจ้งฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ เมื่อได้วัตถุดิบมาก็แจ้งให้ฝ่ายบัญชีทราบพร้อมแสดงใบเสร็จรับเงิน ส่วนประธานกลุ่มจัดแบ่งงานและวัตถุดิบให้สมาชิกอย่างเป็นธรรม จะเห็นได้ว่าในแต่ละขั้นตอนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความไว้วางใจกันและกัน ซึ่งถ้าสมาชิกแต่ละคนกล่าวเท็จ จะสร้างความเสียหายให้แก่กลุ่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าสมาชิก

กลุ่มมีความประพฤติดีมีจริยธรรม ถือศีล ก็จะช่วยให้เกิดความมั่นใจให้สมาชิกได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะนำมาถึงกระบวนการพัฒนากลุ่มให้มีความเจริญเติบโตต่อไป^{๓๓}

๒. ความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์คือ การมีความซื่อตรง มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อผู้อื่น คนเราอยู่ร่วมตัวกันต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และจริงใจต่อกัน ไม่เป็นคนคดในข้อหาในกระดุกไม่มีลับลมคมในต่อกัน พูดคำใดต้องมีดังที่พูด ไม่โกหกหลอกลวงกัน ความอย่าง ใจจริงเป็นอย่างไรต้องพูดแสดงออกไปตามความจริง

คนซื่อตรงเป็นคนมีเกียรติ ผู้อื่นให้ความเคารพและให้การยกย่องว่าเป็นคนดี อาชีพทุกชนิดมีเกียรติ คนโกงเป็นบุคคลไม่น่าคบ ความซื่อสัตย์สุจริตที่แสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ เป็นสิ่งประเสริฐ

ประโยชน์และความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต ผู้ใดประพฤติปฏิบัติ แต่ความซื่อสัตย์ จะได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าเป็นคนมีเกียรติได้รับความไว้วางใจ ได้รับการยอมรับและเชื่อถือ มีผู้คนนับหน้าถือตา เป็นผู้สร้างเกียรติให้แก่วงศ์ตระกูล ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนรุ่นหลัง ทั้งนี้ความซื่อสัตย์นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของนิสสัยมนุษย์ ที่สังคมใดมีคนที่มิจริยธรรมนี้แล้ว ย่อมเป็นสังคมแห่งความสงบสุข เป็นสังคมที่มีแต่ความปลอดภัย เพราะไม่มีความคดโกง และหลอกลวงต่อกันและกัน

ในทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของความซื่อสัตย์มีอยู่ในหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อฆราวาสที่นำมาใช้ในการครองเรือนและใช้ในชีวิต อันได้แก่ ฆราวาสธรรม ๔^{๓๔} ซึ่งหมายถึงธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ได้แก่

- ก) สัจจะ หมายถึงความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง
- ข) ทมะ หมายถึงการฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
- ค) ขันติ หมายถึงความอดทน, ตั้งหน้าทำ หน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย
- ง) จาคะ หมายถึงความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่บังคับ เห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตัว

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ประพฤติตนอย่างมีคุณธรรม และจริยธรรม โดยเฉพาะให้รู้จักมีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจ ไม่โกหกหลอกลวง ทั้งนี้เพราะการประกอบธุรกิจ ถ้าผู้ผลิตไม่จริงใจต่อผู้บริโภค ความเชื่อถือและความไว้วางใจต่อผลิตภัณฑ์นั้นๆก็ไม่สามารถที่จะครองใจผู้บริโภคได้ เมื่อสินค้าขายไม่ได้ ธุรกิจก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางนิภา ศรีกรรณ, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๓.

การนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่ม

๑) เชิงปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านรางจิกได้นำเอาหลักธรรมประพจน์ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริตนั้น สมาชิกถือว่ามีความสำคัญอย่างมากตัวอย่างเช่น ในเรื่องของการส่งงานตรงต่อเวลาตามที่ได้ตกลงกับลูกค้าเพราะถ้าหากสมาชิกแต่ละคนไม่ตรงต่อเวลาในการผลิตงานให้เสร็จตามกำหนด ผลที่ตามมาคือการที่ลูกค้าเกิดความไม่มั่นใจในการตกลงทางการค้า ปัญหาต่างๆจะเกิดขึ้นและนำไปสู่ความล่มสลายของกลุ่มได้ดังที่ได้เกิดขึ้นแล้วกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลายกลุ่ม ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ความยึดมั่นในข้อตกลงกับลูกค้าจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อวิสาหกิจชุมชน ถ้าสมาชิกในกลุ่มแต่ละคนไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อถือและความไว้นับถือใจก็จะไม่เกิดขึ้น ความซื่อสัตย์สุจริตของสมาชิกแต่ละคนจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อกลุ่ม และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความมั่นคงของกลุ่มอย่างยั่งยืน

๒) เชิงกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า ในกลุ่มบ้านรางจิกสมาชิกมีความไว้นับถือใจซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง ดังจะเห็นได้จากการที่มีพ่อค้าคนกลางมาสั่งซื้อผ้าจากสมาชิกกลุ่มโดยให้ราคาที่สูงกว่าราคาที่ทางกลุ่มตั้งไว้ แต่สมาชิกกลุ่มจะไม่ยอมขายให้แก่พ่อค้าคนกลาง ทั้งๆที่ได้ราคาสูงกว่า ทั้งนี้เกิดจากการที่สมาชิกมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ตัดราคาตนเอง เพราะการตัดราคานำไปสู่ความล่มสลายของกลุ่ม คือเมื่อพ่อค้าให้ราคาแพงกว่า สมาชิกบางคนก็จะพยายามตัดราคากันเอง ซึ่งถ้าเป็นไปในลักษณะนี้อย่างต่อเนื่อง ราคาผ้าของแต่ละคนก็จะลดต่ำลง ตัวสมาชิกเองก็จะไม่สามารถที่จะขายสินค้าต่อไปได้ เนื่องจากราคาต่ำกว่าทุน ทำให้ทั้งสมาชิกและกลุ่มไม่สามารถทำธุรกิจต่อไปได้

การที่จะสร้างความยั่งยืนและมั่นคงให้เกิดขึ้นกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สมาชิกจำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อเข้าไปร่วมทำงานและพัฒนากลุ่ม เพราะจะทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความเชื่อถือต่อกัน สมาชิกกลุ่มก็จะประสบความสำเร็จในการพัฒนา มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง

กลุ่มบ้านรางจิกมีการนำเอาหลักจริยธรรมคือความซื่อสัตย์สุจริตมาใช้ในการทำงานของกลุ่ม โดยการนำมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ กล่าวคือเวลาที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม จะมีการจดบันทึกลงในสมุดบัญชี รายรับ รายจ่าย ตามที่ได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานราชการ เช่น มีการขายผลิตภัณฑ์ได้เท่าไร ซื้อวัตถุดิบมาเท่าไร ก็จะลงบัญชีไว้ซึ่งทุกคนเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน มีลักษณะแบบระบบบัญชีสหกรณ์ โดยมีการตรวจสอบในทุก ๆ ๖ เดือน สมาชิกสามารถท้วงติงได้หากเห็นว่าข้อมูลไม่ถูกต้อง การร่วมมือร่วมใจกัน มีความจริงใจต่อกัน ปัญหาต่างๆจึงไม่เกิดขึ้น การพัฒนากลุ่มก็就会有ความต่อเนื่องและมั่นคง จะเห็นได้ว่าเป็นการช่วยให้กลุ่มเกิดการพัฒนามีคุณภาพ เป็นการสร้างคุณค่าให้กับสมาชิกและกลุ่มบ้านรางจิก อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม สภาพโดยรวมของสังคมจะดีขึ้น ประเทศจะพัฒนาเต็มที่ และสังคมจะมีแต่ความสุขความเจริญ^{๓๕}

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางสาวณัฐวรรณ หอมกลิ่น, เจริญญิก, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๓. ความสามัคคี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่าความสามัคคีไว้ดังนี้ ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน กิริยาที่พร้อมเพรียงกันทำร่วมมือร่วมใจกันทำ เช่น กลืนสามัคคี ผ่าป่าสามัคคี^{๓๖}

สำหรับคำสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของสามัคคีธรรมนั้น พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ความพร้อมเพรียงของหมู่ เป็นเหตุแห่งสุข และการสนับสุนนผู้พร้อมเพรียงกัน ก็เป็นเหตุแห่งสุข ภิกษุผู้ยินดีในความพร้อมเพรียงตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่เสื่อมจากธรรมอันเกษมจากโยคะ ภิกษุสมานสงฆ์ ให้พร้อมเพรียงกันแล้ว ย่อมบรรเทิงในสรวงสวรรค์ตลอดกาลปฯ”^{๓๗}

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ได้แก่หลักสาราณียธรรม^{๓๘} ซึ่งเป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก ๖ ประการ คือ

ก) จะต้องมีความเมตตาทางกาย คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ข) จะต้องมีความเมตตาทางวาจา คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจา ต่อเพื่อนร่วมสังคมประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่จำเป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอน ตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี กล่าววาจาสุภาพ เป็นประโยชน์ อ่อนหวานทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ค) จะต้องมีความเมตตาทางจิต คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคม ร่วมหมู่คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในด้านดี ไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

ง) สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน แม้ว่าจะเป็นสิ่งของเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม ก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน

จ) ศิลสามัญญตา คือ จะต้องมีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคม หมู่เดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ เคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม

ฉ) ทิฏฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ตรงเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การจัดปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม

สาราณียธรรม ๖ ประการสำหรับฆราวาส ซึ่งเป็นสาราณียสูตรที่ ๒ ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงองค์ประกอบของธรรมะอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันหรือการรู้จักสามัคคีที่เป็นของฆราวาสได้แก่

^{๓๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗๘.

^{๓๗} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๑๐/๑๔๑.

^{๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

๑) การมีพฤติกรรมทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา (เมตตากายกรรม) ได้แก่ การกระทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) การมีพฤติกรรมทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา (เมตตาวาจากรรม) ได้แก่ การพูดด้วยเมตตา คือ กล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี และแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) การมีพฤติกรรมทางใจที่ประกอบด้วยเมตตา (เมตตามโนกรรม) ได้แก่ การคิดถึงต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน

๔) การแบ่งปันเฉลี่ยลาภที่ได้มาโดยชอบ (สาธารณโภคิ) ได้แก่ การได้วัตถุสิ่งของมาแล้วแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีศีลที่บริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ (ศีลสามัญญตา) ได้แก่ การประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริต ด้งาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) การพัฒนาตนให้มีทิวฐิที่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์เสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ (ทิวฐิสามัญญตา) ได้แก่ การพยายามปรับความคิดเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพ รับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๓๙}

จากคำสอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักธรรมทั้ง ๖ ข้างต้นนี้ พระพุทธเจ้าทรงนำมาสั่งสอนก็เพื่อให้มนุษย์ทุกคนนำเอาหลักธรรมนี้ไปประพฤติปฏิบัติ หากทุกคนยอมรับและสามารถปฏิบัติได้ ปัญหาความวุ่นวายต่าง ๆ ในสังคมจะไม่เกิดขึ้น สังคมจะมีความสุขและน่าอยู่มากกว่าที่เป็นอยู่อย่างทุกวันนี้ การนำหลักสาราณียธรรมมาใช้ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชิงบวกแก่คนรอบข้างได้ ทั้งนี้ การที่เรารู้จักที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเมตตาทั้งในทางกาย วาจา และใจนั้นจะช่วยให้คนรอบข้างรู้สึกถึงความเป็นมิตรความมีไมตรีจิต ความที่รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว จักช่วยให้ทุกคนที่พบเห็นเกิดความสุขสบาย ซึ่งทำให้ชีวิตในการทำงาน ชีวิตครอบครัวมีแต่ความสงบ แต่ในปัจจุบันมีการเอารัดเอาเปรียบต่อกันและกัน มีแต่การแข่งขันเพื่อสนองความต้องการของตนเอง มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยเริ่มไม่ใส่ใจกับการประพฤติตนที่ดีจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ เห็นแก่ตัว ชิงดีชิงเด่น เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน ความสัมพันธ์ก็ไม่เกิดขึ้น แต่ถ้ามีหลักสาราณียธรรม ก็จะช่วยให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น ความสามัคคี ถ้าเกิดมีขึ้นในที่ใด ย่อมทำให้ที่นั้นมีแต่ความสงบสุข ความเจริญ ส่วนความแตกสามัคคี ถ้าเกิดมีขึ้นในที่ใด ย่อมทำให้ที่นั้นประสบแต่ความทุกข์ มีแต่ความเสื่อมเสียโดยประการเดียว

^{๓๙} อด.ณ.ก. (ไทย) ๒๒/๒๘๓/๒๖๗-๒๖๘.

การนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่ม

๑) เชิงปัจเจกบุคคล

ความสามัคคีช่วยให้การทำงานที่ยากกลายเป็นงานที่ง่าย จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มบ้านรางจิกมีความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี แต่แต่ละคนมีความเข้าใจในเรื่องของความสามัคคี ทราบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการขาดความสามัคคี เข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับถ้าสมาชิกทุกคนมีความสามัคคี การที่จะทำให้ความสามัคคีขึ้นในหมู่สมาชิกนั้น ต้องเริ่มต้นจากตัวสมาชิกแต่ละคน ทุกคนต้องพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มอย่างพร้อมเพรียงกัน ซึ่งจะช่วยให้การทำงานที่ยากกลายเป็นงานที่ง่ายขึ้น มีประโยชน์ทั้งแก่ตนและหมู่สมาชิก มีผลให้สมาชิกมีความสุขกายสบายใจ ไร้ปัญหาแตกแยก ไร้ปัญหาต่างๆในการทำงานร่วมกับสมาชิกอื่นๆ ประธานกลุ่มมีความพยายามแนะนำให้สมาชิกเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเมื่อทุกคนแตกความสามัคคีกัน แนะนำให้คิดดี มองกันในแง่ดี มีความหวังดี ประรณาดี มีความรักความเมตตาต่อกัน ละเสียซึ่งความอิจฉาริษยา อคติ พยาบาท อาฆาต ไม่โกรธแค้นกัน รู้จักให้อภัยต่อกัน สมาชิกกลุ่มจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข มีความเมตตา รักใคร่ ช่วยเหลือกันในเรื่องต่างๆ ทั้งนี้ประธานกลุ่มยังให้ข้อคิดสำหรับการอยู่ร่วมกันว่า ความสมหวัง ประรณาดีในสิ่งที่สังคมต้องการก็ย่อมเกิดจากความสามัคคีของผู้คนในสังคม^{๔๐}

๒) เชิงกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกมีความสามัคคีกัน มีความร่วมมือร่วมใจกันทำงานอย่างดี งานที่ทำจึงเป็นไปด้วยความราบรื่น ไม่ขัดแย้งกัน สมาชิกแต่ละคนจะมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมของส่วนรวม ทำงานด้วยความตั้งใจ มีความสามัคคีกลมเกลียวและให้ความช่วยเหลือร่วมมือและประสานงานกัน โดยมุ่งมั่นที่มีเจตนาเพื่อทำให้งานของกลุ่มไม่เกิดความเสียหายหรือช้าลงกว่าปกติ อันเป็นการรักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของกลุ่มเป็นอย่างดี เช่นจากการที่ประธานกลุ่มได้จัดประชุมเพื่อวางแผนงานการผลิตตามคำสั่งซื้อที่ได้ติดต่อมาจากลูกค้า ให้สมาชิกมีความพร้อมใจกันทอผ้าอย่างมีเอกลักษณ์ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดมิติใหม่ของรูปแบบผลิตภัณฑ์ ตั้งใจทอผ้าให้สำเร็จตามที่ได้รับคำสั่งซื้อ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นทั้งทางด้านคุณภาพและกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ ซึ่งในการที่กลุ่มจะดำเนินการพัฒนากลุ่มสู่ตลาดสากลได้ จำเป็นที่จะต้องสร้างความเชื่อมั่นแก่ลูกค้า โดยเฉพาะตลาดต่างประเทศ การตรงต่อเวลาและการรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง^{๔๑}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจะควบคุมทั้งคุณภาพและเวลาได้ จำเป็นอยู่เองที่สมาชิกกลุ่มต้องมีความสามัคคีกัน ช่วยเหลือกัน ให้คำแนะนำด้านเทคนิคต่างๆแก่กันและกัน เพื่อประโยชน์ต่อกลุ่มเป็นสำคัญ อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

๔. การพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองได้นั้น มีทั้งในระดับบุคคล และชุมชน การพึ่งตนเอง ต้องสามารถผันเปลี่ยนไปตามเวลาได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้อง และสมดุล

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางนิภา ศรีศรีศรี, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางบุญมา สมนึก, เลขานุการกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

หลักของการพึ่งตนเองนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางหลักการเพื่อที่จะเน้นถึงการพัฒนาและช่วยเหลือประชากรผู้ยากไร้ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศก่อน ซึ่งถือเป็นความสำคัญลำดับแรก โดยมุ่งเน้นที่จะทำให้เกิดพัฒนาโดยให้ราษฎรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงมีการดำเนินงานให้เกษตรกรในชนบทสามารถพึ่งพาตนเองหรือยืนอยู่บนขาของตนเองได้ สามารถมีอาหาร ที่อยู่อาศัย เพียงพอแก่สุขภาพและการดำรงชีพ โดยไม่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างหรือต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ดังนั้น การพัฒนาช่วยเหลือจึงมุ่งประสงค์ที่จะให้บรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าและให้เป็นการวางรากฐานของการพึ่งตนเองไปพร้อมๆกันกับทั้งจะต้องดำเนินการไปด้วยความเข้าใจในสถานการณ์เป็นอย่างดี

ดีด้วยดังมีพระราชกระแสว่า^{๔๒}

...การเข้าใจถึงสถานการณ์ของผู้ที่เราจะช่วยเหลือนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การช่วยเหลือให้เขา ได้รับสิ่งที่เขาควรจะได้รับตาม ความจำเป็นอย่างเหมาะสมจะเป็นการช่วยเหลือที่ได้ผลดีที่สุด เพราะฉะนั้นการช่วยเหลือแต่ละครั้งแต่ละกรณีจำเป็นที่เราจะต้องพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นก่อน และต้องทำความเข้าใจกับผู้ที่เราช่วยให้เขาใจด้วยว่าเขาอยู่ในฐานะอย่างไร สมควรที่จะได้รับความช่วยเหลืออย่างไร เพียงใด คือการช่วยเหลือนั้น ควรยึดหลักสำคัญว่าเราช่วยเขาเพื่อให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ต่อไป...

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวถึงหลักการพึ่งตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน อาจจะแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญ ๕ ประการ^{๔๓} คือ

๑. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตเอื้ออาทร ประนีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
 ๒. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ
 ๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
 ๔. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องความต้องการและสภาพแวดล้อม
 ๕. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้ต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลัก พออยู่ พอกิน
- หลักธรรมที่ว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง หรือ พึ่งตนเองในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่หลายประการ ที่ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำให้ตนเองเป็นปัญหาของหมู่

^{๔๒} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ , โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (เอกสารเผยแพร่ : สิงหาคม ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน,(กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗.

คณะ หรือหมู่ญาติด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเองซึ่งได้แก่ นาถกรรมธรรม ๑๐ ประการ^{๔๔} ดังต่อไปนี้

๑.) ศีล ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ

๒.) พากุสจ ได้ศึกษาศดับมามาก คือศึกษาเล่าเรียนและสดับรับฟังมากในสายงานของตน หรือว่าตนประกอบธุรกิจอันใดก็ศึกษาจนชำชอง มีความเข้าใจลึกซึ้ง ชัดเจนและใช้ได้จริง

๓.) กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดี คือกัลยาณมิตร รู้จักเลือกเสวนาเข้าหาที่ปรึกษา หรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถ้อยเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม

๔.) โสวสสตา เป็นคนอ่อนน้อม คือ พุดกันง่าย ไม่ดื้อรั้นกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผล และข้อเท็จจริง และพร้อมที่จะปรับปรุงตนเอง

๕.) กิงกรณียสุ ทกขตา ขวนขวายกิจของหมู่คณะ คือเอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของชนส่วนรวม ญาติ พี่น้อง และของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีที่เหมาะสม

๖.) ธรรมกามตา เป็นผู้ใคร่ธรรม คือ รักธรรม ชอบศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้ หาความจริง สร้างความรู้สึกละเอียดสนทนสนทนสบายใจ ชานให้ผู้อื่นอยากสนทนา

๗.) วิริยารมภ มีความขยันหมั่นเพียร คือขยันหมั่นเพียรหลีกเลี่ยงความชั่ว ประกอบความดี ความบากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ละเลยทอดทิ้งธุระหน้าที่

๘.) สนตมฺภี มีสันโดษรู้พอดี คือ ยินดี พอใจแต่ในลาภผลที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรง ความเพียร พยายามของตนโดยชอบธรรม และไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

๙.) สติ มีสติตั้งมั่น คือ รู้จักจดจำ ระลึกการที่ทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไป จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ประมาท ไม่ยอมถลำลงในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับทำความดี

๑๐.) ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญายังรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวินิจฉัยด้วยใจเป็นอิสระทำการงานต่างๆ ด้วยความคิดและมีวิจารณ์ญาณ

องค์ธรรมอันเป็นการ “สร้างที่พึ่ง” นี้ เป็นธรรมมีอุปการะมาก เป็นคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จและเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายด้วยที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการพึ่งตนเองซึ่งสามารถหยิบยกมากล่าวถึงได้อีกเช่นในเรื่องที่พระพุทธศาสนา สอนให้บุคคลพึงทำตัวเป็นที่พึ่งของตน ให้ช่วยตนเองก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น เป็นการเตรียม “เหตุ” ประกอบ “เหตุ” ให้ดีที่สุดเพื่อให้ได้รับ “ผลดี” ที่ปรารถนา เป็นการกำหนดการกระทำที่ดีของตนโดยผ่านการควบคุมการกระทำและความประพฤติตามหลักธรรม อันเป็นการสร้างที่พึ่ง ดังกล่าวแล้ว คือ หลักธรรมที่กล่าวไว้ว่าตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่า

^{๔๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๕/๓๕๙.

จะเป็นที่พึงได้ บุคคลมีตนที่ฝึกดี แล้ว ย่อมได้ที่พึงที่ได้โดยยาก^{๔๕}ความบริสุทธิ์ – ไม่บริสุทธิ์ เป็นของ จำเพาะตน คนอื่นทำให้คนอื่นหมดจดไม่ได้^{๔๖}

การนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่ม

๑) เชิงปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาพบว่า ทางสมาชิกแต่ละคนจะพยายามพึ่งพาตนเป็นอันดับแรก เช่นกรณีของเงินทุนที่จะนำมาหมุนเวียนเพื่อใช้จ่ายของกลุ่ม สมาชิกจะไม่กู้หนี้ยืม แต่จะช่วยกันคนละเล็กคนละน้อยเพื่อรวมกันให้ได้เงินมาจำนวนหนึ่ง เพื่อนำมาซื้อวัตถุดิบสำหรับการผลิตผ้าทอ เมื่อขายได้ก็จะหักส่วนหนึ่งคืนให้สมาชิก อีกส่วนหนึ่งจะเก็บเอาไว้เป็นเงินทุนของสมาชิกเพื่อจัดซื้อวัตถุดิบต่างๆ จะไม่พยายามทำให้กลุ่มเกิดปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการกู้หนี้ยืมสิน ส่วนในเรื่องของเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต เช่น กี่ทอผ้า ที่สมาชิกช่วยกันสร้างขึ้น มีอยู่ทั้งหมด ๙ กี่ ไม่ได้ไปเช่าหรือขอยืมจากที่อื่น และจะช่วยกันทอ เนื่องจากบางชิ้นตอนทำคนเดียวไม่ได้ จากที่กล่าวมาเป็นการประพฤติปฏิบัติตามที่ได้ฟังคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ว่า “อิตตาหิ อิตตโนนาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”^{๔๗} น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและแนะนำสั่งสอนลูกหลานให้รู้จักพึ่งตนเองเป็นสำคัญ^{๔๘}

๒) เชิงกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความต้องการที่จะสร้างกลุ่มด้วยน้ำพักน้ำแรงของพวกตน ไม่ต้องการที่จะรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ ไม่แบมือขอความช่วยเหลือ ต้องการให้มีความพอเพียง ไม่ทำอะไรที่เกินตัวหรือแบกรับภาระจนเกินไป ทำเท่าที่ทำได้ โดยน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมายึดถือปฏิบัติ และนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ จนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตัวเองจนถึงปัจจุบัน^{๔๙}

๕. การประหยัดและอดออม

การประหยัดและการออม หมายถึง การรู้จักออกทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนและสังคม ตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม

การประหยัดและอดออมมีความสำคัญต่อชีวิตเรามาก ถือเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จในชีวิตได้ จากการสังเกตผู้คนรอบข้างเราหรือจากการอ่านการค้นคว้าวิจัยพบว่าผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ มีชื่อเสียงและร่ำรวยทุกๆ ส่วนของโลกที่ประสบความสำเร็จ ล้วนมีคุณลักษณะนิสัยการประหยัดและอดออมอยู่ โดยประหยัดอดออมทั้งเวลา เงินทองและทรัพยากร ทำให้เขาเหล่านั้นประสบความสำเร็จได้ แม้รอบข้างคนไทยเราจะพบคนจีนที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตเป็น

^{๔๕} พ.ร. (บาลี) ๒๕/๑๖๐/๔๕, พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

^{๔๖} พ.ร. (บาลี) ๒๕/๑๖๕/๔๖, พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๖๕/๘๔.

^{๔๗} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๓๖/๖๖.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางบุญมา สมนึก, เลขานุการกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางลำไย ยังกินจิ, สมาชิกกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ส่วนใหญ่ นอกจากมูมานะอดทนแล้วยังมีการประหยัดและอดออมอยู่ด้วย ส่วนผู้ที่ล้มเหลวจะขาดคุณลักษณะเหล่านี้

มนุษย์ทุกคนอยากมีชีวิตที่ดี อยากมีความสุขความต้องการของมนุษย์จึงมีทั้งสิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะขาดเสียมิได้ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ฯลฯ และสิ่งไม่จำเป็น ได้แก่ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ความต้องการของมนุษย์มักไม่มีที่สิ้นสุด เพราะเมื่อได้อย่างหนึ่งก็มักอยากได้อีกสิ่งหนึ่ง หรือเห็นเขาเป็นอย่างหนึ่งก็อยากมีอย่างเขา ทรัพย์เป็นเครื่องช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต ฉะนั้นบุคคลจึงควรแสวงหาทรัพย์ในทางที่ถูกที่ควร และรู้จักใช้ทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองเพื่อเป็นหลักแก่ครอบครัว

การจ่ายทรัพย์ต้องมีความพอดี พอควร คือรู้จักการประมาณรายได้กับรายจ่ายให้พอเหมาะพอควร ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่ายจนตัวเองไม่มีเหลือหรือเก็บในอนาคตความจำเป็นกะทันหันจะเดือดร้อน การไม่รู้จักประหยัดเป็นการทำลายอนาคตของตนเองเพราะคนเขาจะมาสนใจไม่เชื่อถือ ทำนองมีเงินเขานับเป็นน้อง มีทองเขานับเป็นพี่ การประหยัดจึงเป็นการสร้างอนาคตให้สุขสบายกายหน้า การเก็บสะสมวันละเล็กละน้อย นานๆ จะมากเองเหมือนน้ำหยดลงตุ่มที่ละหยดในที่สุดมันก็เต็ม

การประหยัดและอดออมเป็นหัวใจของการตั้งหลักตั้งฐานให้มั่นคง ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนเอาไว้ว่า การที่ใครจะตั้งหลักตั้งฐานให้ได้นั้น มีหลักอยู่ ๔ ประการด้วยกัน เรียกว่า ภิภุชธัมมิกัตถประโยชน์^{๕๐} ได้แก่

- ก) อุภฐานสัมปทา แปลว่า ถึงพร้อมด้วยความหมั่น หรือว่า หาเป็น
- ข) อารักขสัมปทา แปลว่า ถึงพร้อมด้วยการรักษา หรือว่า เก็บเป็น
- ค) กัลยาณมิตตตา แปลว่า ความมีเพื่อนเป็นคนดี หรือว่า สร้างเครือข่ายคนดีเป็น
- ง) สมชีวิตา แปลว่า การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ หรือว่า ใช้เป็น

การนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่ม

๑) เชิงปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มบ้านรางจิกได้กล่าวถึงการประหยัดอดออมว่า สมาชิกจะมีเครื่องมือเครื่องมือเป็นของตนเอง ไม่ต้องไปเช่าหรือยืมจากหน่วยงานราชการ ไม่นิยมการกู้เงินจากแหล่งทุนต่างๆ โดยได้น้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ทำให้ตระหนักถึงการใช้จ่ายอย่างมีเหตุมีผล ภายในกลุ่มมีการใช้เงินส่วนตัวซื้ออุปกรณ์กันเอง ซึ่งจะทำให้เป็นการออมเงินกองกลางของกลุ่มไม่ให้หมดไป แต่ที่ใช้เงินกองกลางซื้อ ก็คือ เส้นด้ายที่ใช้ฆนการทออย่างเดียว แต่ถ้ามีการอบรมก็อาจมีการนำไปใช้ในการเดินทางบ้าง รายได้ภายในกลุ่มก็จะแบ่งโดย ใครทำได้มากก็จะได้รายได้มาก ตามจำนวนผ้าที่ทอได้ รายได้โดยเฉลี่ยคนละ ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือน ทางกลุ่มขายผืนละ ๑๔๐ บาท (ไม่มีการรับออเดอร์ เนื่องจากจะทำให้ทางกลุ่มเครียด เพราะกลัวว่าจะทำไม่ทัน จึงให้ผู้ที่ต้องการมาซื้อเอง)

^{๕๐} ม. ม. (ไทย) ๑๓/๒๓๘.

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มบ้านรางจิก ได้กล่าวถึงการประหยัดออมว่า สมาชิกได้นำเอาหลักธรรมและหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนใช้จ่ายเงินเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องขยันหมั่นเพียรทั้งการทำการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักและใช้เวลาว่างจากการทำเกษตรกรรมมาทอผ้าเป็นอาชีพเสริม หารายได้ไว้เป็นรายรับก่อนจึงมีการเก็บออม และยับยั้งความต้องการของตนเองอันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตพอเหมาะพอควร สมาชิกแต่ละคนจะตัดสินใจใช้เงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ คุ้มค่า ความเป็นของตนเองอย่างรอบคอบไม่ตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป^{๕๑}

๒) เชิงกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่ามี การจัดตั้งกองทุนโดยการให้สมาชิกทุกคนนำเงินมาเข้ากลุ่มออมทรัพย์โดยเก็บคนละ ๕๐ บาทต่อคนต่อเดือน เพื่อเป็นกองทุนในยามจำเป็นของสมาชิกแต่ละคนได้กู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก และมีการนำกำไรจากการขายผ้าในแต่ละเดือนจำนวน ๑๐ บาทเข้ากองทุนภายในกลุ่มจะมีการใช้เงินส่วนตัวซื้ออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการทอผ้ากันเอง ซึ่งจะทำให้เป็นการออมเงินกองกลางของกลุ่มไม่ให้หมดไป แต่ที่ใช้เงินกองกลางซื้อเส้นด้ายที่ใช้ในการทออย่างเดียว แต่ถ้ามีการอบรมความรู้ต่างๆก็อาจมีการนำไปใช้ในการเดินทางบ้าง รายได้ภายในกลุ่มก็จะแบ่งโดย ใครทำได้มากก็จะได้รายได้มาก ตามจำนวนผ้าที่ทอได้ รายได้โดยเฉลี่ยคนละ ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือน จากการที่สมาชิกเข้าวัดฟังธรรมเป็นประจำ ทำให้รู้จักใช้จ่ายทรัพย์แต่พอดี พอควร คือรู้จักการประมาณรายได้กับรายจ่ายให้พอเหมาะพอควร ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่ายจนตัวเองไม่มีเหลือหรือเก็บ การไม่รู้จักประหยัดทุกคนเข้าใจว่าเป็นการทำลายอนาคตของตนเองเพราะคนเขาจะไม่สนใจ ไม่เชื่อถือ ทำนองมีเงินเขานับเป็นน้อง มีทองเขานับเป็นพี่ การประหยัดจึงเป็นการสร้างอนาคตให้สุขสบายภายหลัง การเก็บสะสมวันละเล็กละน้อย ก็จะมีมากขึ้นในวันข้างหน้า^{๕๒}

๖. การให้ทาน

ทานเป็นหลักปฏิบัติที่มีอยู่ในหลักธรรมได้แก่สังคหวัตถุ ๔^{๕๓} คือธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์ คือ

ก) ทาน คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ การแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

ข) ปิยวาจา คือ คำกล่าวสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

ค) อุตถจริยา คือ การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

ง) สมานัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตัวเหมาะสมกับฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมและกรณี

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางสาวพะยอม หอมกลิ่น, สมาชิกกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางผาสุก ศรีสวัสดิ์, เภรณญิกกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๕๓} ที.ม. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๕๕.

ทานและการให้ เป็นคุณธรรมและข้อปฏิบัติที่พึงประสงค์ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง เนื่องจากทานและการให้ตลอดจนการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันนั้น เป็นคุณธรรมที่เคียงคู่ขนานไปกับการไม่โลภ ไม่เบียดเบียน และการไม่แข่งขันชิงดีกัน หลักของทานและการแบ่งปันนั้น เป็นหลักการดำรงชีวิตที่ทรงแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนปฏิบัติอยู่เสมอ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอีกเช่นกัน ในเรื่องของทานให้ทานนั้น ทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทั้งในการให้ อามิสทาน และ ธรรมทาน (การให้ความรู้ – แนะนำสั่งสอน) ทั้งในเรื่องของปาฏิบุคคลิกทาน (การให้จำเพาะกลุ่มบุคคล) และสังฆทาน (การให้แก่ส่วนรวม) ซึ่งทรงปฏิบัติมาอย่างมาตลอดพระชนมชีพ ดังเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปแล้ว

การนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

๑) เชิงปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกแต่ละมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีอาหารก็จะมาแบ่งปันกัน ใครมีปัญหาก็จะให้คำปรึกษาเป็นเหมือนพี่เหมือนน้องกันพูดจาอ่อนหวานต่อกัน และไม่ใช้อารมณ์ต่อเพื่อสมาชิก เวลามีกิจกรรมของกลุ่มหรือส่วนร่วมของหมู่บ้าน ทุกคนจะช่วยเหลือกันคนละไม้คนละมือ ทำให้งานต่างๆสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ส่วนในการทำงานทอดผ้าให้แก่กลุ่มก็จะให้คำแนะนำต่อกัน มีอะไรก็จะช่วยเหลือกัน ทำให้งานสำเร็จทันต่อเวลาของลูกค้า ทำให้สมาชิกแต่ละคนมีความสุขความสบายใจในการทำงาน เมื่อทุกคนถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน งานก็จะออกมาดีมีคุณภาพ^{๕๔}

๒) เชิงกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า การที่สมาชิกเข้าวัดฟังธรรมอยู่เป็นนิจ ทำให้สมาชิกมีความอ่อนโยน มีเมตตากรุณาต่อกัน การที่ทุกคนช่วยเหลือกันให้คำปรึกษาแนะนำกัน ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง งานมีคุณภาพ ส่งงานได้ตรงต่อเวลา ทั้งนี้เพราะความร่วมมือร่วมใจกัน มีความเอื้อเฟื้อ แบ่งปันสิ่งของให้สมาชิกเสียสละเวลาเพื่อจุนเจือต่อกัน ซึ่งมีผลในทางที่ดีต่อกลุ่มอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม^{๕๕}

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมแห่งการให้ในระดับปัจเจกบุคคล ที่ไม่ยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง แต่คำนึงถึงประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก คือองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความสำเร็จแก่องค์กร วัฒนธรรมแห่งการให้ในระดับองค์กร ที่คำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวม คือองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพมากขึ้น

๗. การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีคุณค่า

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่าหมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึงอย่างรักก็ตาม ในสภาพปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการร่วมกันพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

^{๕๔} สัมภาษณ์ นางบุญมา สมนึก, เลขานุการกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางนางนิภา ศรีกรรณ, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีเรื่องเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ อัคคัญญสูตร^{๕๖} เป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นถึงจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรงอธิบายให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของมนุษย์และธรรมชาติ การพยายามที่จะนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดมาสนองความต้องการของมนุษย์ โดยคิดว่าสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีขีดจำกัด จนนำไปสู่ความเดือดร้อนแก่ความเป็นอยู่ของมนุษย์ในที่สุด ความต้องการไม่รู้จบของมนุษย์ทำให้ข้าวสาลีที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ และไม่มีควมพร่อง กลายเป็นข้าวสาลีที่มีรำ และมีแกลบหุ้มไว้ อีกทั้งไม่กลีบงอกงามขึ้นอีก ความพร่องได้ปรากฏให้เห็น จึงมีข้าวสาลีเป็นหย่อมๆ ทำให้เกิดการสะสมข้าวสาลีเกินความจำเป็นในหมู่มนุษย์ นำไปสู่การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อบริโภคเกินความจำเป็น และการสร้างความมั่งคั่งแก่ตนเอง ส่งผลให้ทรัพยากรทางธรรมชาติเสียดุลยภาพ เมื่อธรรมชาติขาดความสมดุลชีวิตมนุษย์จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงวิกฤติที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้ ดังเช่นบทความที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของธรรมชาติที่ว่า ความเสื่อมทางศีลธรรมของมนุษย์มีผลทำให้ธรรมชาติแปรเปลี่ยนจากการมีง้วนดินเป็นกระบิดิน ฯลฯ จนในที่สุด ข้าวสาลีที่เคยขึ้นเอง และมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ก็หายไป มนุษย์ต้องปลูกเอง ลักษณะของข้าวสาลีเองก็เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ความเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมเอง ก็ทำให้ลักษณะของสัตว์หรือมนุษย์ก็เปลี่ยนแปลงด้วย ความโลภ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์สามารถที่จะเร่งอัตราการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมชาติอย่างรวดเร็ว และก็สามารถทำให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อโลกธรรมชาติได้ในระดับที่สัตว์อื่นมีอาจทำได้ และแน่นอน วัฏจักรดังกล่าวย่อมกลับมาเป็นเหตุปัจจัยทำให้ชีวิตของมนุษย์ต้องทุกข์ทรมานมากขึ้น^{๕๗}

คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสในเรื่องเกี่ยวกับการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร ได้แก่ วนโรปสูตร ความว่า “ชนเหล่าใดปลูกสวนอันนารีณรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่พักอาศัย บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น ทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน”^{๕๘}

จากคำสอนดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า เพราะการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การขุดบ่อน้ำ การปลูกต้นไม้ ย่อมมีประโยชน์ต่อผู้คนทั่วไป ใครจะมาใช้ประโยชน์เมื่อไรหรืออย่างไร ย่อมทำให้คนที่ปลูกมีความสุขมีความสบายใจ ผู้ทำย่อมได้บุญตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน

การนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่ม

๑) เชิงปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกแต่ละคนมีความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่า มีความรักความหวงแหน และให้ความร่วมมือต่อกลุ่มและส่วนรวมของหมู่บ้านอย่างจริงจัง มีกิจกรรมภายในท้องถิ่นก็จะร่วมมือร่วมใจกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^{๕๖} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๑๒๘/๙๕.

^{๕๗} เนื่องน้อย บุญยเนตร, “จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อมในพุทธศาสนา : สำนักทางศาสนาที่ยั่งยืนของสิ่งทั่วจักรวาล”, ในวารสาร พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (มกราคม – เมษายน ๒๕๓๓) : ๒๑.

^{๕๘} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๔๓/๖๑.

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการที่สมาชิกแต่ละคนมีความซื่อสัตย์สุจริต ถือศีล๕ มีความสามัคคี รู้จักประหยัดอดออมไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักการนำสิ่งของที่ใช้แล้วนำมาใช้ใหม่(reuse) สิ่งต่างๆที่ได้ประพฤติดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น จึงมีผลต่อการที่สมาชิกกลุ่มสามารถมีวินัยในการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่า เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับชุมชนอย่างยั่งยืน^{๕๙}

๒) เชิงกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่าทางกลุ่มมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานที่ก่อประโยชน์แก่สมาชิกและสังคม ไม่ได้ครอบคลุมเพียงสมาชิกในกลุ่มเท่านั้น ทางกลุ่มจึงมีความมุ่งมั่นที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่า ทั้งนี้เป็นเพราะสมาชิกของกลุ่มมีจริยธรรม มีความละเอียดต่อสิ่งที่ทำเช่นในกระบวนการผลิตผ้าทอ ขั้นตอนของการย้อมสีเส้นด้ายจะพยายามที่จะใช้สีธรรมชาติเป็นหลัก เพื่อหลีกเลี่ยงจากการเกิดน้ำเสียที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม สีธรรมชาติที่ใช้มีการนำส่วนต่างๆของต้นไม้มาใช้ เช่น ดอกอัญชัญ เป็นต้น จากการนำดอกอัญชัญมาใช้ย้อมสีเส้นด้าย ทางกลุ่มได้ตระหนักถึงการปลูกทดแทนในสิ่งที่นำไปใช้ โดยร่วมกันปลูกต้นอัญชัญเพิ่มมากขึ้น ส่วนน้ำที่เกิดจากการย้อมจะเป็นน้ำที่ไม่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เพียงแต่ต้องหาวิธีการที่จะทำให้เส้นด้ายที่ย้อมแล้วสีไม่ตก ซึ่งจากการที่สมาชิกกลุ่มร่วมกันดูแลและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่า ทำให้เกิดความสุขที่ได้มีส่วนร่วมในการใช้ การรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน การประสานงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในหมู่สมาชิก มีการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง ค้ำครอง พื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด^{๖๐}

๒.๗ กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนชาวพุทธโดยใช้หลักจริยธรรม

กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในยุคปัจจุบันมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง โดยการทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้าบ้านรางจิก มีรูปแบบของกระบวนการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การรวมกลุ่ม
๒. กระบวนการเรียนรู้
๓. การมีส่วนร่วมของสมาชิก

๒.๗.๑ การรวมกลุ่ม

ในอดีตพื้นที่ห้วยทราย อ.ชะอำ จ.เพชรบุรีแห่งนี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมายโดยเฉพาะเนื้อทรายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้ชื่อว่า “ห้วยทราย” อีกทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร เป็นแหล่งอาหารของราษฎร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศเป็นเขตพระราชานิเวศน์มฤคทายวันและห้ามมิให้ทำอันตรายสัตว์ในพื้นที่

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางบุญมา สมนึก, เลขานุการกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางนิภา ครีกครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ห้วยทราย เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๗ต่อมาราษฎรได้เข้ามาอาศัยทำกิน บุกรุกแผ้วถางป่า ประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำไร่สับปะรดและใช้สารเคมีอย่างผิดวิธี ส่งผลให้ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ภายในระยะเวลาไม่ถึง ๔๐ ปี ป่าไม้ได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ปริมาณน้ำฝนลดน้อยลงจนมีลักษณะเป็นพื้นที่อับฝน ดินขาดการบำรุงรักษาจนเกิดความไม่สมดุลทางธรรมชาติ เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินค่อนข้างสูง สภาพดินเกิดความเสื่อมโทรม พืชพันธุ์ไม้ที่ปลูกไม่สามารถเจริญเติบโตได้ จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๖ ทรงพบเห็นสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นทรงมีรับสั่งความตอนหนึ่งว่า “หากปล่อยทิ้งไว้จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด” จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา^{๖๑}

กลุ่มทอผ้าบ้านรางจิกมีจุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนากลุ่มจากการที่หมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดปัญหาของดินเสื่อมโทรม ไม่เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม ชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้จึงประสบปัญหาเรื่องที่ทำกินและขาดรายได้ จากการที่บ้านรางจิกอยู่ในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย จึงได้รับการช่วยเหลือในด้านต่างๆ ทั้งด้านการพัฒนาพื้นดินให้กลับมาเพาะปลูกได้ และการส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรได้มีอาชีพเสริมจากการทำเกษตรกรรม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จากการที่ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ ๘ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้ส่งวิทยากรเพื่อให้ความรู้ด้านการทอผ้าแก่ราษฎรที่สนใจของบ้านรางจิก มีราษฎรให้ความสนใจเข้าอบรมจำนวนมากกว่า ๒๐ คน ซึ่งหลังจากอบรมแล้วได้จัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๔๗ มีการเลือกประธานและกรรมการต่างๆขึ้น การดำเนินงานเป็นไปด้วยความราบรื่น แต่เนื่องจากการทอผ้าต้องมีใจรักและมีความอดทนสูง ทำให้สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่าย ประกอบกับขณะนั้นมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียง สมาชิกส่วนใหญ่จึงหันไปสมัครทำงานที่โรงงานอุตสาหกรรมแห่งนั้น ทำให้กลุ่มทอผ้าต้องปิดตัวไปโดยปริยาย

ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๕๐ ประธานคนเก่าได้ขอร้องให้คุณนิภา ครีกครั้น เป็นประธานกลุ่มทอผ้าที่ถูกปิดลง คุณนิภา ครีกครั้น จึงตกลงใจที่จะสานต่องานทอผ้า และได้จัดตั้งกลุ่มใหม่ขึ้น โดยมีการคัดเลือกประธานกลุ่มและคณะกรรมการขึ้น มีสมาชิกทั้งสิ้นจำนวน ๑๖ คน มีคุณนิภา ครีกครั้นเป็นประธาน มีการประชุมพูดคุยกันในหมู่สมาชิก เน้นการร่วมมือร่วมใจกันทำงานและนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานต่างๆ และน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการทำงานและการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน^{๖๒}

^{๖๑} ศูนย์การศึกษาห้วยทราย, ประวัติความเป็นมา, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://www.huaysaicenter.org/index.php> (๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗).

^{๖๒} สัมภาษณ์ นางนิภา ครีกครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักจริยธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้กับกลุ่มคนที่ทำงานร่วมกัน ได้แก่ อปทานิยธรรม ๗^{๖๓} มีดังนี้คือ

- (๑) หมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์
- (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม
- (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติ
- (๔) เคารพผู้อาวุโส
- (๕) ให้เกียรติและคุ้มครองสตรี
- (๖) เคารพสักการะเจติย์ ปูนียสถาน
- (๗) ให้ความอารักขา คุ้มครองแก่บรรพชิต 10

การนำไปใช้ในการพัฒนางานวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาพบว่าประธานกลุ่มได้นำหลักจริยธรรมนี้มาใช้เป็นแนวทางในการบริหาร และนำมาเป็นหลักยึดในการบริหารจัดการกลุ่มด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะ ทำให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้และมีความสามัคคี ทั้งนี้เพราะการรวมกลุ่มกันทำงานเป็นเรื่องใหญ่ ที่สมาชิกต้องร่วมมือร่วมใจกันว่าจะบริหารจัดการกลุ่มอย่างไรมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างไร เพื่อมาร่วมกันวางแผนการผลิต การตลาด การร่วมทุนกัน เพื่อที่จะทำให้สมาชิกพึ่งพาตนเองได้อย่าง ยั่งยืน มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นอยู่อย่างพอเพียง สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของ สมาชิกกลุ่มได้โดยนำหลักธรรมอปทานิยธรรม ๗ มาใช้ในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่สำคัญมีอยู่ ๓ ข้อ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ได้แก่ การพบปะปรึกษาหารือกิจการงานในด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผนการผลิตเพื่อให้งานเสร็จตามที่รับปากกับลูกค้า การประชุมเพื่อขอความร่วมมือ สมาชิกในการให้ความร่วมมือกับทางราชการในด้านต่างๆ เช่น การช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การให้ความร่วมมือกับชุมชนในการเฝ้าระวังโรคระบาดยาเสพติดการรักษา วัฒนธรรมดั้งเดิม จนปัจจุบันนี้สมาชิกมีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ในเทคนิคและ วิธีการทำงานที่มีผลต่อการทำงานเป็นกลุ่มมีการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การ ดำรงชีวิตที่สามารถอดทนต่อทุกสภาพท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ โดยให้ ชาวบ้านยึดหลักการปฏิบัติตัวให้อยู่ในวิถีธรรม วิถีถิ่น พออยู่ พอกิน พอเพียง แบ่งปัน ผูกพัน คน น้ำ ป่า เป็นต้น

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม ได้แก่ การพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม เลิกประชุม ทำกิจการ ต่าง ๆ ที่พึงทำร่วมกัน เช่น ในการประชุมแต่ละครั้ง สมาชิกต้องมีความพร้อมเพรียงกันเพื่อสร้างพลังใน แก่ปัญหาของสมาชิกกลุ่ม เป็นการร่วมไม้ร่วมมือเพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้เกิด ประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกัน

๓. เคารพผู้อาวุโส ได้แก่ การให้ความเคารพนับถือผู้ที่อาวุโสกว่า และผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพราะการที่สมาชิกมีจิตใจที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะแก่ผู้ที่อาวุโสกว่า ทำให้การทำงานราบรื่น

^{๖๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๘/๘๖.; อ.ส.ต.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๒๐/๑๘.

สมาชิกมีความเชื่อฟังประธาน ซึ่งคอยแนะนำในเรื่องจริยธรรมที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนาและเรื่องอื่นๆ ทำให้เกิดผลดีต่อการทอดผ้าของกลุ่มอย่างยั่งยืน^{๖๔}

หลักอภิธานิยธรรม นี่เป็นหลักธรรมที่กลุ่มนำมาประยุกต์ใช้ เพราะเป็นธรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อม แต่เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะและนำไปสู่ความเจริญ หากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใดสามารถนำหลักอภิธานิยธรรมมาใช้ในกลุ่มของตนแล้ว ก็สามารถนำพากลุ่มให้พบกับ ความสำเร็จและความเจริญอย่างมั่นคงได้

๒.๗.๒ กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการพัฒนายุคใหม่มีเป้าหมายที่การพึ่งตนเองของประชาชน^{๖๕} ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเรียนรู้ในด้านต่างๆด้วยตัวเอง เมื่อมีการฝึกฝนจนชำนาญ มีความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้ วิสาหกิจชุมชนนั้นก็就会有ความเข้มแข็งและสามารถอยู่ได้ด้วยการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชนมีการเรียนรู้เป็นหัวใจ หากขาดการเรียนรู้ เหมือนกับขาดใจ เมื่อใจไม่มา ปัญญาไม่เกิด ทำวิสาหกิจชุมชนไม่ได้ ถึงได้ก็ไม่ยั่งยืน เพราะวิสาหกิจชุมชนต้องขับเคลื่อนด้วยความรู้ด้วยปัญญา ไม่ใช่ชิงหาแต่เงิน ซึ่งจำเป็นแต่ไม่ใช่อันดับหนึ่ง การเรียนรู้ต้องมาก่อน ปัญญาต้องมาก่อน^{๖๖}

ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งถือว่ามีความสำคัญและเป็นหัวใจของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพราะการเรียนรู้ทำให้สามารถจัดการทรัพยากรที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต การเรียนรู้ทำให้สามารถบริหารจัดการด้านบุคลากร การผลิต การตลาด การเงินและบัญชีได้ แต่การเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนจำเป็นที่จะต้องใช้ปัญญาในการคิด เพราะรู้อย่างเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เมื่อรู้แล้วต้องนำมา ตริกรองอย่างมีสติ มีเหตุมีผล ปัญหาต่างๆก็จะสามารถแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางพระพุทธศาสนามีหลักจริยธรรมที่สำคัญที่สามารถช่วยให้เกิดการนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้แก่ โยนิโสมนสิการ^{๖๗}

โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ^{๖๘} คือ การใช้ความคิดถุวิธี การกระทำในใจโดยแยกกาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สืบหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกพิเคราะห์ดูด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย (reasoned attention: systematic attention; analytical thinking; critical reflection; thinking in terms of specific conditionality; thinking by way of

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางนิภา ศรีครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๖๕} เสรี พงศ์พิศ, **แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๖๖} เสรี พงศ์พิศ, **คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๖๑.

^{๖๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๒๙-๑๓๖/๓๖-๓๗.

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗-๕๘.

causal relations or by way of problem solving) และเป็น ฝ่ายปัญญา (a factor belonging to the category of insight or wisdom)

โยนิโสมนสิการเป็นการฉลาดคิดแบบคายให้ได้ประโยชน์และความจริง คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นไปในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนสืบค้นวิเคราะห์วิจัย ไม่ว่าจะเพื่อให้เห็นความจริง หรือเพื่อให้เห็นแง่มุมที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ กับทั้งสามารถแก้ไขปัญหาลงและจัดทำดำเนินการต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้^{๖๙}

อโลกะ อโทสะ อโมหะ โยนิโสมนสิการ และจิตที่ตั้งไว้ชอบ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทำกรรมดี และให้กรรมดีเป็นไป^{๗๐} โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้นให้สัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้วเจริญยิ่งขึ้น เมื่อมีโยนิโสมนสิการ สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น สัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเจริญขึ้น^{๗๑} โยนิโสมนสิการเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก^{๗๒} เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรายแห่งพระสัทธรรม^{๗๓}

จากคำสอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญของโยนิโสมนสิการ トラบใดที่พุทธบริษัทยังคงให้ความสำคัญต่อการกระทำในใจโดยแบบคายแล้ว トラบนั้นพระสัทธรรมก็จะยังคงดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญไป เมื่อย้อนไปสู่ครั้งพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงปฏิรูปและปฏิวัติวิธีคิดใหม่เพื่อลบล้างวิธีคิดแบบเดิมๆ ของเจ้าลัทธิต่างๆ ที่มุ่งถกเถียงแต่ปัญหาเรื่องสรรพสิ่งเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้สร้าง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่วนเวียนอยู่ในวัฏฏะแห่งทุกข์ วิธีการคิดที่พระพุทธองค์ทรงนำเสนอในยุคนั้นก็คือ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ อันเป็นวิธีคิดที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ในการแก้ปัญหา และนำไปใช้เพื่อมุ่งสู่ความหลุดพ้น เป็นวิธีคิดที่มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวิธีคิดที่มีหลักพุทธธรรมเป็นกรอบ เป็นแบบแผน เป็นแผนที่ เป็นทางเดินให้กระแสดวงความคิด ปัญหาคือทำอย่างไรจึงจะนำเอาวิธีคิดอันลึกซึ้งตามแนวพุทธธรรมนี้มาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ดังาม นำมาซึ่งความสุขต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อส่วนรวม ในบริบทของสังคมปัจจุบัน

การนำไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ทางกลุ่มได้นำหลักธรรมโยนิโสมนสิการนี้มาใช้เป็นหลักในการทำงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มที่ต้องเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นตั้งแต่การเข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่วันแรก มีลักษณะของการเรียนรู้ตามระบบการพัฒนาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มบ้านรางจิกสามารถอธิบายได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยผ่านทางการพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นธรรมชาติจากวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เริ่มต้นจากการเข้าวัดฟังธรรมและปฏิบัติตามศีล ๕ และทุกวันพระถือศีล ๘ ซึ่งสามารถนำมาเป็นหลักของการทำงานคือการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพที่ดี

^{๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๘๐.

^{๗๐} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๗/๑๐๓.

^{๗๑} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๐๓/๓๔.

^{๗๒} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๐๗/๑๗.

^{๗๓} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๒๓/๑๙.

จากนั้นจึงให้การแนะนำในหมู่สมาชิกให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น สามารถจัดการทรัพยากรที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต การเรียนรู้ทำให้สามารถบริหารจัดการด้านบุคลากร การผลิต การตลาด การเงินและบัญชีได้ ซึ่งลักษณะของรู้จักคิด รู้จักพิจารณาโดยไตร่ตรอง ใช้เหตุใช้ผล ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้เป็นอย่างดี กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ไม่เป็นการบังคับหรือสร้างเงื่อนไขแก่สมาชิก แต่เป็นสิ่งที่ติดตัวสมาชิกแต่ละคนอยู่ เพียงแต่นำมาอธิบายให้สมาชิกทุกคนเห็นความสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม^{๗๔}

๒.๗.๓ การมีส่วนร่วมของสมาชิก

วิสาหกิจชุมชนเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความประสงค์เพื่อการทำงานร่วมกัน การที่จะทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและไร้ซึ่งปัญหา วิสาหกิจชุมชนนั้นต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนสามารถที่จะแสดงออกในทางความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการที่ทุกคนในวิสาหกิจชุมชนได้แสดงความคิดเห็นต่างๆจะสามารถช่วยให้เกิดแนวคิดที่หลากหลาย เพื่อการพัฒนาของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของแต่ละชุมชน ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔^{๗๕} มีดังนี้คือ

๑. ทาน การให้
๒. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก
๓. อตถจริยา การประพฤติประโยชน์
๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย

หลักสังคหวัตถุ ๔ นี้ คือธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนให้เกิดความสามัคคี หลักการสงเคราะห์ คือ

๑. ทาน คือ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ การเสียสละ การแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน
๒. ปิยวาจา คือ คำกล่าวสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม
๓. อตถจริยา คือ การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม
๔. สมานัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตัวเหมาะสมกับฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม

การนำไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาพบว่าธรรม ๔ อย่างนี้ ทางกลุ่มได้นำมาใช้เป็นหลักในการทำงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยนำมาเป็นฐานและหลักยึดเหนี่ยวในการทำงาน เช่นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เน้นการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน สมาชิกจะร่วมกันในการสร้างบุญ โดยนำ

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางนิภา ศรีกรรณ, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๗๕} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๑๒๘/๕๕.

ปัจจัยต่างๆ มาร่วมกันทำบุญในวันพระ และร่วมกันบริจาคทั้งเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย ธรรมชาติ สมาชิกทุกคนจะมีความสุขสบายเรียบร้อย แสดงไม่ตรีต่อผู้มาเยือนด้วยความเมตตาและกรุณา และสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาต่างๆ ด้วยกันทุกคน และมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย และรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกทุกคน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นญาติพี่น้องกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ขวนขวายในกิจการงานของกลุ่มอย่างมีเอกภาพ ผลจากการนำหลักธรรมข้างต้นมาใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน พอสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

๑. สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของกลุ่มได้ ทำให้เกิดการพัฒนาลู่ความยั่งยืนได้
๒. เป็นแบบอย่างของการพัฒนาศักยภาพบุคลากร
๓. สร้างพลังในกลุ่มย่อยสู่พลังของชุมชนในการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลสิ่งแวดล้อม ให้สืบทอดสู่อนุชนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง
๔. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานได้เคารพอย่างเต็มใจ^{๗๖}

๒.๗.๔ ปัญหาของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ปัญหาวิสาหกิจชุมชนเป็นปัญหาความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนา ชาวบ้านถูกทำให้คุ้นเคยกับการพัฒนาแบบ “สงเคราะห์” คือ เป็นผู้รับจากรัฐ จากหน่วยงานราชการหรือเอกชน ซึ่งนำ “โครงการ” ไปให้ชุมชน โครงการแล้วโครงการเล่า สี่ห้าสิบปีมีหลายสิบโครงการแต่ผลที่ได้รับกับไม่เห็นอย่างเป็นรูปธรรม จึงไม่เกิดการพัฒนายั่งยืน ชุมชนจึงไม่เข้มแข็งอย่างที่ควรจะเป็น

วิสาหกิจชุมชนมิใช่เป็น “โครงการ” ที่รัฐให้ชาวบ้านรวมตัวกันทำ เพื่อสนับสนุนด้านงบประมาณไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเงินให้เปล่าหรือเงินกู้ยืม

วิสาหกิจชุมชนต้องเป็นแนวคิดที่เกิดจากชุมชน ที่ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจการต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นการประกอบการ บริหารจัดการเชิงธุรกิจ แต่ไม่ได้ต้องการทำธุรกิจเต็มรูปแบบ แต่เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงให้สมาชิก ซึ่งถ้าทำคนเดียวจะทำได้ แต่เป็นการร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการให้ตนเอง หรือสร้างภูมิคุ้มกันให้สมาชิกในชุมชน

ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนคือ ผลิตแล้วขายไม่ได้ ไม่มีตลาด ไม่มีทุน ไม่มีวัตถุดิบ ไม่มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ซึ่งจริงๆ แล้วปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาทางวิธีคิด ทั้งนี้เพราะวิสาหกิจชุมชน คิดเพียงว่าทำอย่างไรจึงจะผลิตแล้วนำไปขายได้ และปัญหาคือแล้วจะขายที่ไหน โดยไม่คิดว่าวิสาหกิจชุมชนนั้นจุดมุ่งหมายคือทำเพื่อกินเพื่อใช้ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ของชุมชนของท้องถิ่นเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือกินเหลือใช้แล้วจึงนำไปขายในท้องถิ่นของตน แต่คนคิดถึงแต่ตลาดภายนอก โดยจะผลิตสินค้าที่นิยมทำกัน แต่ไม่ได้ดูว่าฝีมือของตนเองทำได้ดีกว่าเขาหรือไม่ แต่ฉันจะทำแล้วก็ผลิตแข่งกับรายอื่น ซึ่งสุดท้ายก็เลิกกิจการไปเป็นจำนวนมาก

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำกันอยู่ส่วนใหญ่จะได้รับการส่งเสริม การฝึกอบรมที่เน้นแต่การพัฒนาด้านเทคนิคการผลิต การจัดการ การตลาด แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกสมาชิก

^{๗๖} สัมภาษณ์ นางนางนิภา ศรีกรรณ, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งไม่ว่าจะนำหลักวิชาการที่เลอเลิศอย่างไรมาพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาให้สู่ความยั่งยืนได้

ปัญหาของกลุ่มทอผ้าบ้านรางจิก^{๗๗} สามารถแยกปัญหาได้ดังนี้ คือ

๑) ปัญหาทางด้านสุขภาพ ทั้งนี้เพราะว่าส่วนมากสมาชิกจะมีอายุสูง การทำงานทอผ้า นั้นมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยสายตาและพลกำลัง ซึ่งสมาชิกที่มีอายุมาก ก็จะไม่่องไวเท่ากับคนหนุ่มสาว ผลผลิตต้องใช้เวลานานพอสมควร ซึ่งเป็นปัญหาต่อการรับงาน**ออเดอร์**

๒) การสืบทอดภูมิปัญญา สมาชิกส่วนใหญ่จะมีอายุมาก แต่ไม่มีคนหนุ่มสาวมาสืบทอดการทอผ้า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอนาคตอาจไม่มีใครมาทำต่อ ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาคนมาทำต่อเพื่อไม่ให้กลุ่มล่มสลายไป ทางสมาชิกกลุ่มให้ความเห็นว่า ยังไม่มีลูกหลานมาสืบทอดการทอผ้า เนื่องเด็กยุคนี้ถูกหล่อหลอมด้วยสิ่งฟุ้งเฟ้อ และสิ่งบันเทิงต่างๆ เป็นการยากที่จะให้เด็กเหล่านี้หันมาสนใจและช่วยสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๓) สมาชิกยังขาดความกระตือรือร้น เพราะส่วนใหญ่สูงวัย เรี่ยวแรงถดถอย ทำงานไม่ได้นาน เพียงแต่มีความประณีตในงานที่ทำ

๒.๘ ผลลัพธ์จากการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนชาวพุทธ

ผลลัพธ์ที่ได้จากการนำเอาหลักจริยธรรมไปใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ ได้แก่ ๑.ผลลัพธ์ที่ได้ในระยะสั้น ๒.ผลลัพธ์ที่ได้ในระยะยาว

๒.๘.๑ ผลลัพธ์ที่ได้ในระยะสั้น

ผลลัพธ์อันเกิดจากการที่กลุ่มทอผ้าบ้านรางจิกได้นำเอาหลักจริยธรรมไปใช้ พอสรุปเป็นข้อๆ ดังนี้คือ

๑. เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มทอผ้าบ้านรางจิกได้นำเอาหลักธรรมได้แก่ นาถกรรมธรรม ๑๐ ประการ^{๗๘} ซึ่งว่าด้วยธรรมอันเป็นการสร้างที่พึงคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ และนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยประยุกต์กันอย่างพอเพียง พอกิน พอใช้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ โดยนำมาประยุกต์ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จากการนำหลักธรรมมาประยุกต์ปฏิบัติทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดความมุ่งมั่นใฝ่หาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาในด้านต่างๆ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งการเข้าฝึกอบรมจากหน่วยงานราชการ การรู้เรียนจากสมาชิกเอง รู้พักลักจำ การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น เป็นการพัฒนากลุ่มด้วยน้ำพักน้ำแรงของพวกตน ไม่รอการช่วยเหลือจากภาครัฐ ไม่ทำอะไรที่เกินตัวหรือแบกรับภาระจนเกินไป ทำเท่าที่ทำได้ โดยนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมายึดถือปฏิบัติ และนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ จนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตัวเองจนถึงปัจจุบัน^{๗๙}

^{๗๗} สัมภาษณ์ นางบุญมา สมนึก, เลขานุการกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๗๘} อ้างแล้ว หน้า ๓๖.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นางนิภา ครีกครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๒. มีทุนหมุนเวียน

จากการศึกษาพบว่า จากการที่สมาชิกของกลุ่มรู้จักประหยัดคอดออม มีความพอเพียง จึงได้จัดตั้งกองทุนเพื่อนำรายได้ส่วนหนึ่งจากการขายมาเข้ากองทุนของกลุ่ม ทำให้มีเงินทุนที่จะใช้หมุนเวียนสำหรับสมาชิก เพื่อใช้ในการจัดซื้อวัตถุดิบต่างๆ โดยไม่ต้องไปกู้ยืมจากสถาบันการเงินต่างๆ จนสามารถมีเงินทุนหมุนเวียนแก่สมาชิก ทำให้ไม่เดือดร้อนจากการขาดแคลนเงินทุนเพื่อใช้ในการลงทุน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องเตรียมพร้อมไว้^{๔๐}

๓. ลดปัญหาความขัดแย้ง

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มทอผ้าบ้านรางจิกมีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและปราศจากปัญหาต่างๆ เพราะสมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีกัน ความสามัคคีถ้าเกิดขึ้นในที่ใด ย่อมทำให้ที่นั้นมีแต่ความสงบสุข ความเจริญ ส่วนความแตกสามัคคี ถ้าเกิดขึ้นในที่ใด ย่อมทำให้ที่นั้นประสบแต่ความทุกข์ มีแต่ความเสื่อมเสียโดยประการเดียว จากการที่กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิกได้นำเอาหลักธรรมที่มีชื่อว่า สาราณียธรรม ๖ มาประพฤติปฏิบัติ ช่วยให้การดำเนินงานที่ยากกลายเป็นงานที่ง่าย และช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มได้เป็นอย่างดี ผลลัพธ์ที่ได้ย่อมมีแต่ความสุข ความสบายใจในการทำงานร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนมีน้ำใจต่อกัน มีการทำงานที่ร่วมมือร่วมใจกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความสำเร็จในการทำงานย่อมเกิดขึ้น สิ่งที่ได้คือความยั่งยืนของกลุ่ม^{๔๑}

๔. เกิดการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า จากการที่กลุ่มเข้าใจถึงสิ่งที่เป็นผลกระทบต่อตนเองและสังคม ดังนั้นการดำเนินงานของกลุ่มจึงระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง มีความรอบคอบต่อการที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เกิดการกระตุ้นให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น มาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์ พร้อมการปลูกทดแทน ผลที่ได้คือ สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี^{๔๒}

๕. การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการศึกษาพบว่า ในการทำงานที่มีความร่วมมือร่วมใจกัน สมาชิกมีความสามัคคีกัน มีความซื่อสัตย์ในหมู่คณะ รู้จักประหยัดคอดออม สมาชิกมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเพื่อกลุ่ม รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้กัน ร่วมกันบำเพ็ญตนเพื่อส่วนรวมและสังคม ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน รู้จักคิดอย่างมีเหตุมีผล และใฝ่หา ความรู้เพื่อร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม สิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถที่จะมองเห็นถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี นั่นคือกลุ่มสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ สามารถที่จะยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงและอย่างยั่งยืน การดำเนินงานต่างๆ ย่อมเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ความสำเร็จต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะสมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิกมีคุณธรรมและจริยธรรม เมื่อมีการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม จึงทำให้เห็นผลที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของความพอเพียง^{๔๓}

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางผาสุก ศรีสวัสดิ์, รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางนิภา ครีกครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางบุญมา สมนึก, เลขานุการกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางนิภา ครีกครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๒.๘.๒ ผลลัพธ์ที่ได้ในระยะยาว

๑. เกิดความมั่นคงของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การที่กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิกได้นำหลักจริยธรรมมาใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น ในระยะยาวสามารถช่วยสร้างรากฐานความมั่นคงแข็งแรงให้กับชุมชน ซึ่งตามหลักพุทธธรรมจะไม่พัฒนากิจกรรมที่เน้นผลได้ทางวัตถุ อันเป็นการส่งเสริมความโลภ ความเห็นแก่ตัวและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศของส่วนรวมในชุมชน โดยจากการเน้นให้ความสำคัญกับคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น มีผลกระทบต่อคนในชุมชนและสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน การรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อจัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมา ในระยะแรกเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะทุกคนมีความมุ่งหวังที่จะสร้างรายได้ หวังการได้กำไร เมื่อมีงานที่ดีกว่าและรายได้ดีกว่า จึงพากันออกจากกลุ่มเพื่อไปทำงานในโรงงาน ทำให้กลุ่มต้องยุบเลิกกิจการไป แต่หลังจากที่มีความพยายามสร้างกลุ่มขึ้นมาใหม่ โดยเน้นคนที่มิได้รักการทำงานทอผ้าที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงทำให้กลุ่มเริ่มมีความหวังที่จะยืนหยัดอยู่ได้ ประกอบกับมีผู้นำคนใหม่ที่มีความตั้งใจและมีคุณธรรมจริยธรรมมาช่วยสร้างพลังแก่สมาชิก ทำให้กลุ่มสามารถยืนหยัดต่อไปได้ และจากการที่สมาชิกทุกคนมีการเข้าวัดฟังธรรม อีกทั้งถือศีล และนำหลักจริยธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ทำให้กลุ่มมีความเจริญขึ้นตามลำดับ ส่วนสมาชิกก็มีรายได้เสริม เพื่อช่วยจุนเจือครอบครัว และช่วยแนะนำด้านจริยธรรมแก่คนในครอบครัว ทำให้ในระยะยาวชุมชนบ้านรางจิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชุมชนจึงเป็นชุมชนที่มีความมั่นคง ปลอดภัย และน่าอยู่ จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เน้นทางด้านอุตสาหกรรมมากกว่าด้านการเกษตร ทำให้มีสิ่งที่ทำให้เกิดความโลภขึ้นกับคนในสังคม ความเห็นแก่ตัวจึงเป็นตัวการที่กำหนดสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบจากภายนอกที่จะแพร่ขยายเข้าสู่ชุมชนตลอดจนความไม่เป็นธรรมและความเอารัดเอาเปรียบ ต่างๆ แต่จากการที่ชุมชนเน้น “ทำเพื่อกินเพื่ออยู่” และให้ “พอมิ - พอกิน” เป็นฐานเบื้องต้น ความสามัคคี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงาม และฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นหลักที่พึ่งทางใจแก่ชุมชน การสร้างองค์ความรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่รู้จักคิดด้วยเหตุด้วยผลโดยไม่แยกตนออกจากระบบวิถีชีวิต ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ไม่สามารถที่จะเข้ามาสร้างผลกระทบใดๆแก่ชุมชนนี้ได้ ทั้งนี้เพราะชุมชนนี้มีภูมิคุ้มกันอย่างดี ได้แก่ความมีคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชนนั่นเอง^{๔๔}

๒. เกิดความยั่งยืน

จากการศึกษาพบว่า การทำวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายว่า ทำอย่างไรให้คนอยู่อย่างมีความสุข มีกิน มีใช้อย่างพอเพียง จึงไม่ได้เน้นที่ให้ขายได้มากๆ เพื่อให้ได้เงินมากๆ โดยไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อม สุขภาพ ครอบครัว ความยุติธรรมในการแบ่งปันรายได้ ประโยชน์จากการดำเนินการ การใช้แรงงานของสมาชิก ไม่ใช่เอาตาหลักขี้ตาดอนเพราะอยากให้ทำได้มาก จนไม่มีเวลาให้ลูกและครอบครัว^{๔๕}

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางนิภา ครีกครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๔๕} เสรี พงศ์พิศ, คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

ดังนั้นในระยะยาวผลลัพธ์ที่ได้จากการที่กลุ่มทอผ้าบ้านรางจิกที่นำหลักจริยธรรมมาใช้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนขึ้นทั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเอง ชุมชน ธรรมชาติโดยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

ก) ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การทำวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน วิสาหกิจชุมชนต้องสร้างความสมดุลให้ชีวิต ถ้ามีรายได้พอสมควร แม้ไม่รวย แต่สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี ครอบครัวมีเวลาให้กัน ชุมชนเข้มแข็งและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็ถือว่าเป็นทางที่ถูกต้องของการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชนเป็นการพัฒนาที่อยู่บนหลักของความพอเพียง มองอะไรให้รอบด้าน มองเห็นป่าทั้งป่า ไม่ได้มองเห็นแต่ต้นไม้ สนใจเรื่องคุณค่ามากกว่ามูลค่า อยากได้ความสุข ไม่ใช่อยากได้แต่เงินและพยายามทุกวิถีทางที่จะให้ได้เงิน แม้ว่าจะทำให้เกิดความทุกข์เพียงใด^{๘๖}

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านรางจิกมีการพัฒนาตนเองอย่างมีคุณภาพ ทำให้ชีวิตของพวกเขาเป็นไปในทางที่ดีและนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ชุมชนและสังคมให้มีศักยภาพ และมีคุณภาพที่ดีตลอดจนมีความยั่งยืนในที่สุด การที่สมาชิกกลุ่มมีจริยธรรมเป็นพื้นฐาน มีการปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิจ จึงเป็นแรงช่วยให้เกิดการพัฒนากลุ่มอย่างมีศักยภาพและมีผลกระทบเป็นบวกต่อชุมชน ในแง่ของการพัฒนาที่มีความพอเพียง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ผลที่ได้จากการนำเอาหลักจริยธรรมมาใช้ในการพัฒนาทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้มีความมั่นคงในการทำงานร่วมกัน ไม่ค่อยมีปัญหาให้รำคาญใจ สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้หลักโยนิโสมนสิการ คือ รู้จักคิด รู้จัดตรึงตรอง มีเหตุมีผล ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนากลุ่ม สามารถที่จะยืนหยัดด้วยตนเองและพึ่งพาตนเอง ทำให้กลุ่มมีความยั่งยืนไม่ล้มลงโดยง่าย และจากการที่มีพื้นฐานทางจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งต่อตนเอง สมาชิก และลูกค้า จึงทำให้ได้รับความไว้วางใจและการเป็นลูกค้าที่ได้อย่างมั่นคง และจากการที่ทำวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง พอประมาณ ไม่มุ่งกำไรและผลิตผ้าทอในปริมาณมากจนเกินไป ทำให้ชีวิตของสมาชิกแต่ละคนมีแต่ความสุขเพราะไม่ดิ้นรนจนเกินควร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงสามารถที่จะอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงผู้ใด อีกทั้งไม่เบียดเบียนคนในชุมชนให้ได้รับความเดือดร้อนจากการทำวิสาหกิจชุมชน แต่กลับร่วมมือร่วมใจกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า โดยเข้าใจถึงวิถีแห่งการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รู้จักช่วยกันอนุรักษ์และรักษาธรรมชาติให้ดำรงอยู่คู่กันไปกับผู้คนในชุมชน^{๘๗}

สรุปได้ว่าสิ่งต่างๆที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นส่วนสำคัญในการที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนนี้สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ทำให้สมาชิกและครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การดำเนินงานก็ราบรื่น สามารถจัดการทรัพยากร จัดการผลิต จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดีได้ และประการสำคัญคือการพึ่งพาตนเองได้ มีความพอเพียง สิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับวิสาหกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับว่าสำคัญนี้เป็นรูปแบบของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน トラバเท่าที่สมาชิกของกลุ่มจะมีกำลังที่จะทำต่อไป

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นางนางนิภา ศรีกรรณ, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ข) ความยั่งยืนของธรรมชาติ

จากการศึกษาพบว่า ผลที่ได้จากการที่สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิกได้มีการพัฒนาตนเองอย่างมีคุณภาพ โดยการประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และได้นำมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น ในทางอ้อมผลที่ได้รับจากการที่สมาชิกกลุ่มรู้จักอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและกลุ่ม อีกทั้งยังรู้จักการช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่คู่กับมนุษย์ต่อไปอย่างยาวนาน จึงทำให้มีผลต่อความความยั่งยืนของธรรมชาติ และก่อให้เกิดความสมดุลขึ้นในชุมชนระหว่าง ๓ องค์ประกอบ คน สังคม และธรรมชาติ

๑) คน

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิก ถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่มีการพัฒนาตนเองอย่างมีคุณภาพ อันเป็นผลต่อวิถีชีวิตของคน สัตว์ และธรรมชาติ จากการที่เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ทำให้เข้าใจในวิถีของความสัมพันธ์ต่อธรรมชาติ จึงไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้คุณค่า คือการใช้เพียงอย่างเดียวแต่ไม่รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ จึงกล่าวได้ว่าสมาชิกของกลุ่มมีบทบาทสำคัญและพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในชุมชนที่จะร่วมดูแลธรรมชาติและนำไปสู่ความยั่งยืนของธรรมชาติต่อไป

๒) สังคม

จากการศึกษาพบว่า จากการที่กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิกได้นำหลักจริยธรรมมาใช้ช่วยให้สภาพของสังคมในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการสร้างบรรยากาศแห่งการดำเนินชีวิตเช่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น สร้างความไว้วางใจแห่งมวลสมาชิก มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักแบ่งปันผู้อื่น ไม่ดูถูกและข่มเหงผู้อื่น จึงเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้คนในชุมชน ทำให้สังคมในชุมชนเป็นสังคมที่สงบสุข ปลอดภัย ไม่ตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและปัญหาสังคม ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีการร่วมมือเพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมนี้จึงเป็นสังคมที่น่าอยู่ เป็นสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้เป็นอย่างดี และช่วยให้เกิดความยั่งยืนของธรรมชาติ

๓) ธรรมชาติ

จากการศึกษาพบว่า จากการที่สังคมดีและมีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติ และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เข้าใจผลกระทบที่จะเกิดจากการทำลายธรรมชาติอันมีผลต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์ได้ทำลายธรรมชาติไปมากเกินพอแล้ว การที่เห็นความสำคัญของธรรมชาติจึงเป็นนิมิตรหมายที่ดี ในการที่จะช่วยกัน อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่ธรรมชาติจะมีความยั่งยืนได้ มนุษย์ต้องเข้าใจและอยู่ร่วมกับธรรมชาติเสียก่อน เมื่อเข้าใจแล้วก็ง่ายต่อการช่วยให้ธรรมชาติคงอยู่คู่มนุษย์อย่างยั่งยืน การที่สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรางจิกเป็นแบบอย่างที่ดีในการร่วมมือร่วมใจในการรักษาและอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงเป็นแรงผลักดันให้ธรรมชาติสามารถอยู่คู่กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี จนถึงอนุชนรุ่นหลังที่จะได้เห็นวิถีชีวิต ของคนในชุมชนที่อยู่คู่กับธรรมชาติได้อย่างลงตัว^{๘๘}

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางนิภา ศรีครั้น, ประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕.